

HADE

297. Zenb.

1999ko azaroa
380 pta. / 17 libera
(B.E.Z. barne)

euskara ikasten ari garenon aldizkaria

**XABIER
OTAMENDI:**
“Tangoa da
gehien
gustatzen
zaidan
dantza-mota”

**JUSTO DE
LA CUEVA:**
“Auto
partikularrak
debekatua
egon behar
luke”

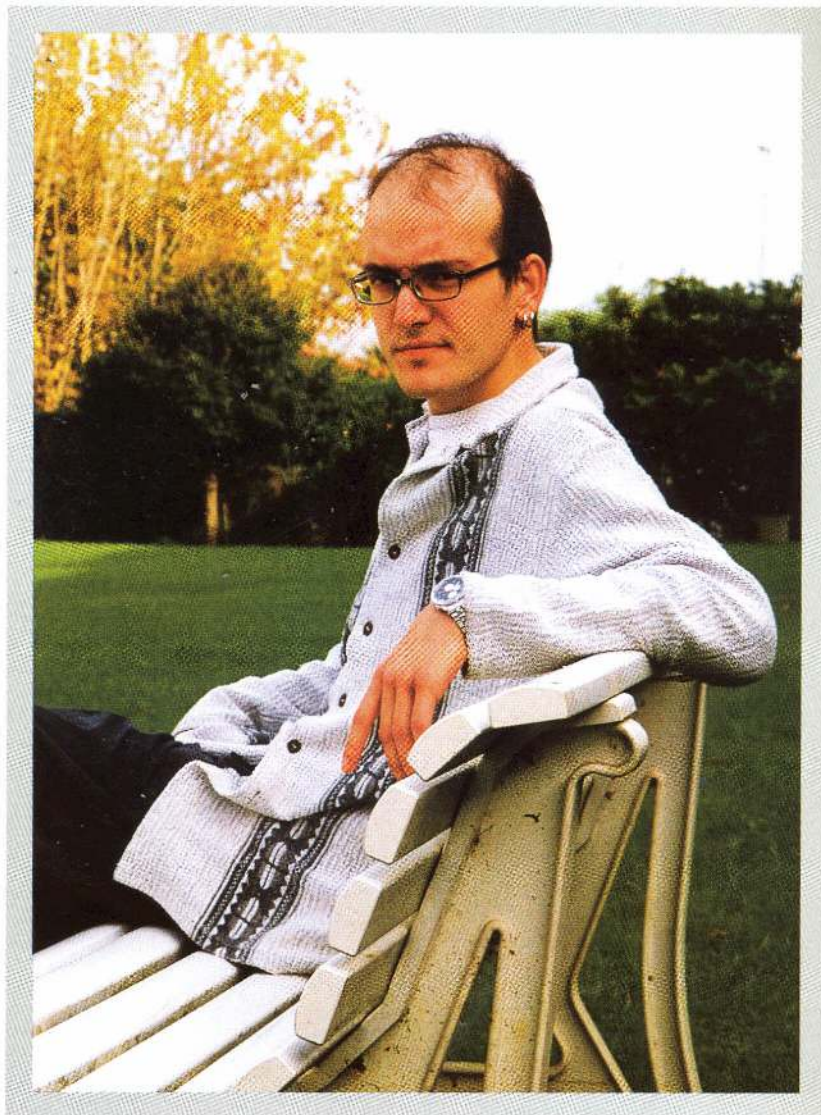

Gordean zeuzkan burua beterik
bere ezkongai epelarenak penak
kaleko haizeari eman nahirik
bihotza eta melenak
bi lagunekin terrazan bakarrik
neska gordin ez inorenak denak
kafe onak ez baitu ordu txarrik
esaten zien Selenak
("Beti Berandu" diskotik)

2 Sorotan Bele talde
arrakastatsuko **kide**
izandako musikari honen hirugarren
bakarkako lana da hauxe. **Izenburu**
egokia jarri dio diskoari: Beti
Berandu. Izan ere, bere
filosofiarekin bat baitator berandu
ibiltze hori. Elkarrizketa-egunean
goizeko hamaiketan genuen
hitzordua Mikelekin, eta ordu
horretan haren etxera iritsitakoan,
ohean goxo-goxo aurkitu genuen **lo**
seko.

Lasaitasun hori Mikelen
musikan ere ageri da. Musika
poperoa egiten du, lasaia oso.
Musika-mota horri ezin hobeto
doakio Nieves Arilla abeslari
madrildarraren ahots **eztia**, baita
Alaitz eta Maiderren koruak ere.
Bibolina, txeloa, trikitia, gitarra
akustikoa...; **soinu-tresna** ugari
ageri dira. Guztira hamahiru
musikarik hartu dute parte diskoan,
horietatik bi bakarrik Mikelekin
batera *Sorotan Bele* taldean
ibilitakoak: Urbil Artola gitarrajolea
eta Altor Etxaniz bateriajolea.

Jendaurreko emankizunetan,
ordea, bost-sei lagunek plazaratuko
dute lan berria. Baina Mikelek ez
du zuzeneko **emankizun** asko
lortzeko esperantzarik. Aurreneko
diskoan 12 ekitaldi bakarrik izan
zituzten jendaurrean, horietako
batzuk Espainia aldean. Izan ere,

ARGAZKIA: HABE

Mikel ERRAZKIN

popak ez omen du tiradizorik
gurean, Espainia aldean baino
gutxiago **behinik behin**. Baina,
hala ere, bereari eusten dio
hondarribitar honek; ez du bere
burua saldu nahi arrakasta errazago
lortzearren. Diskoetxea berea
izateak bide horretan aurrera egiten
asko lagundu dio **nolanahi ere**.

Diskoko abestirik **kutunena**
zein zen galdetu genionean,
"Lehenengo geltokian" erantzun
zigun. Baina idazlanaren hasieran
jarri nahi genuela entzun zuenean,
"Selena" aukeratu zuen. Izan ere,
Jesus Mari Mendizabal "Bizargorri"
idazlearen **olerkia** da "Selena",
"Lehenengo geltokia", berriz,
Mikelek berak asmatua, diskoko ia
beste kanta guztiak bezalaxe.

KIDE.- Partaide. *Miembro*.
IZENBURU.- *Título*.
HITZORDU.- *Cita*.
LO SEKO.- Erabat lo. *Totalmente dormido/a*.
DOAKIO.- (Aditza: joan). *Le va*.
EZTI.- Goxoa, leuna.
SOINU-TRESNA.- *Instrumento de música*.
EMANKIZUN.- Saioa. *Actuación*.

LORTU.- Erdietsi. *Lograr*.
GUREAN.- Gure artean.
BEHINIK BEHIN.- Behintzat. *Al menos*.
NOLANAHI ERE.- Edonola ere. *De todas maneras*.

KUTUN.- Preziatua, maitea.
OLERKI.- Poesia.

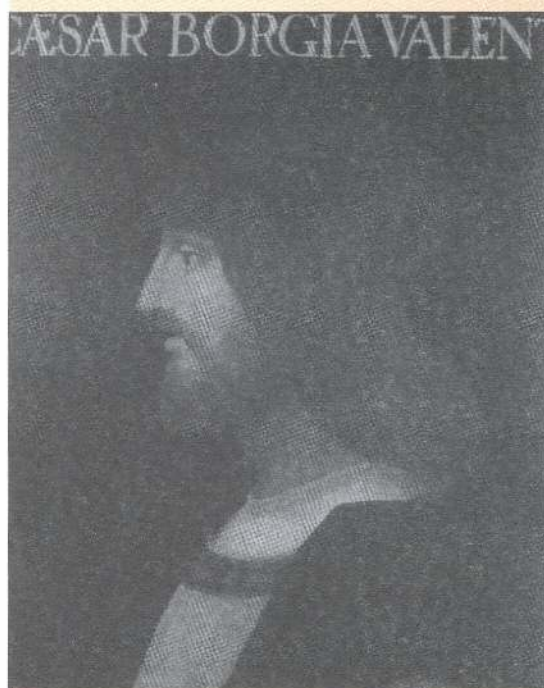
2	MUSIKANTOI	Mikel Errazkin	2
3	ERREPORTAJEA	Zesar Borgia, Iruñeko apezpiku eta Nafarroako gerlari	4,5
3	ELKARRIZKETA	Xabier Otamendi: "Tangoa da gehien gustatzen zaidan dantza-mota"	6,7,8
2	ERREPORTAJEA	6.000 milioi gara Lur planetan	9
3	ERREPORTAJEA	Militarrak eta ingurugiroa	10,11
1	LABURRAK		12
2	INKESTA	Zein urte-sasoi duzu maiteen?	13
3	ELKARRIZKETA	Justo de la Cueva: "Auto partikularrak debekatua egon behar luke"	14,15,16
2	ERREPORTAJEA	Emakumeak asma dezala!	17
1	PORRUSALDA		18
3	ERREPORTAJEA	Itxaropenaren ateak (Donostiako Zinemaldia 1999) (Juan Miguel Gutiérrez)	19,20,21
1	HAU MUNDUA		22
3	DISKOAK	(JoseIna Etxeberria)	23
3	LIBURUAK	(Agurtzane Aiestaran)	24
2	BAI, ESAN	Euskara hobetzen, Euskadi Irratiaren eta HABEren arteko irratsaio berria	25
3	EUSKALTEGIRO	Andoni Tolosa, Morau: "Astigarragan sagarra duk guztien sinboloa, guk babarruna aukeratu diagu"	26,27
2	IKUSMIRAN	Miren Fernández	28
3	BIDAIA	Gaubea bakartia, Arabako mutur batean (Santiago Yaniz)	29,30,31
3	EZETZ ASMATU	(Luis Manterola)	32,33
3	IPUINA	Hoge mila pezetako poza (Rufino Iraola)	34,35
2	TESTA	Telebistazalea al zara?	36
2	HOROSKOPOA		37
3	JOLASEAN	(Luis Manterola)	38,39
3	ZINEA	"Eyes wide shut", mende-bukaera honetako film ikurra (Begoña del Teso)	40,41
3	KOMIKIA	(Santiago Orue)	42,43,44,45
	SOLUZIOAK		46
2	XOKOAN	Karmele Zubillaga	47

1 2 3 4 HABE MAILAKA IRAKURRI

Irakurle hori:

Badakizu aldizkari honetako idazlanek zenbaki bat dutela, hizkuntzaren zailtasun-mailak adierazteko. Dena dela, gogoan izan, maila hauek ez direla HABEren kurrikulu berriaren mailen arabekoak.

ZESAR

BORGIA

Zesar Borgia hain pertsonaia ezaguna **izaki**, euskal entziklopedietan datu dezente egongo zela **bururatu** zitzaigun. Euskarazko entziklopedietara jo genuen lehendabizi. *Lur Hiztegi Entziklopedikoan* eta Harluxet Fundazioaren *Euskal Hiztegi Entziklopedikoan*, ordea, ez genuen gauza askorik aurkitu (Hitzez hitz jaso dugu bietan aurkitu genuen guztia). Itzalpean egon beharreko **makina bat** pertsonaiari baino toki gutxiago eskaini diote bi entziklopedia horiek. Beste zenbait entziklopedia ere **arakatu** genuen: *Enciclopedia General Ilustrada del País Vasco*, *Gran Enciclopedia Navarra*, *Diccionario Enciclopédico del País Vasco* eta *Gran Enciclopedia Larousse*. Eta horietan ere ez genuen aurkitu pertsonaiaren sonaren neurriko idazlanik. Pertsonaia madarikatua da **nonbait**

APEZPIKU.- Gotzaina. *Obispo*.
OSPETSU.- Famatua, sona handikoa.
IZAKI.- Baita. *Pues es*.
BURURATU.- Otu. *Ocurírsele a uno*.
MAKINA BAT.- Asko, franko.
ARAKATU.- Miatu. *Escudriñar*.
NONBAIT.- Itxura denez. *Por lo visto*.

jatorriz. Napolin eta Erroman finkatzean, beren deitura (Borja) italiar grafiara **egokitu** zuten. **Leinu** honek **aginpide** handia **beretu** zuen Rodrigo Aita Santuaren garaian (Alejandro VI.a).

Bianan hil zen Leringo kontearen aurka borrokan

BORGIA, CESAR. Valentinois eta Romagnako dukea (Erroma, 1476- Mendabia, 1507). Alejandro VI.a Aita Santuaren semea, hamasei urterekin Iruñeko apezpiku izendatu zuten eta hogeiei bete baino lehen aitak Valentziako **artzapezpiku** eta kardinale izendatu zuen. Bere anaia Giovanni hil zutenean, Cesarren beraren **manuz** antza, Elizako kapitain jeneral karguan jarraitu

ZERTZELADA.- Ñabardura. *Detalle, pincelada*.
EGOKITU.- Moldatu. *Adaptar*.
LEINU.- Linaje.
AGINPIDE.- Agintea, boterea.
BERETU.- Hacer suyo.
ARTZAPEZPIKU.- Arzobispo.
MANU.- Agindua.

Iruñeko apezpiku

3 Borgia familia ezaguna da oso, izan ere Alejandro VI. Aita Santuaren bizimoduak zeresana ugari eman baitzuen. Haren alaba Lucrecia Borgiaen bizitzak ere hamaika kulebroitarako gaia emango luke gaur egunean. Eta Zesar Borgia, Alejandro VI.aren semea, izan zen Maquiavelorentzat *Printzea* liburu **ospetsua** idazteko inspirazioaren iturria. Jende askok ez daki, ordea, Zesar Borgia lotura handia izan zuela Nafarroarekin. Iruñeko apezpiku izan zen gaztetan. Elizako lanak utzi ondoren, Albretoko Katalina Nafarroako erregearen arrebarekin ezkondu zen. Eta hil Mendabian hil zen, beamontarren aurkako borrokan.

entzikopiedientzat. Irakurlea, batetik eta bestetik jasotako **zertzeladak** bilduta ere, hankamotz geldituko da.

Lur Hiztegi Entziklopedikoa

zitzaion anaiari. 1498an, gorputza sifiliak desitxuratua ordurako, erlijio bizitza utzi zuen, eta Frantziako Luis XII.aren gortera joanda, Valentinois duke izendatu zuen erregeak, eta Albretoko Katalinarekin ezkondu zen (1499). Frantsesen laguntzarekin Romagna ia osoaz jabetu zen, gerrari ausart eta politikari **maltzur** gisa jokatzuz (haren **aholkularien** artean Makiavelo zegoen). Aita hiltzean, **alabaina**, haren **etsaia** zen Julio II.a Aita Santuak bere **gotorlekua** uztera behartu zuen. Gonzalo Fernández de Córdoba Napolin atxilotu zuen; Espainian bi urtez preso egon ondoren bere koinatu Nafarroako erregearen gortera ihes egin zuen (1506). Handik hilabete batzuetara hil zen agramondarren eta beamontarren arteko gudu batean egin zizkioten **zaurien** ondorioz.

Euskal Hiztegi Entziklopedikoa

BORGIA edo BORJA. Italiako familia, jatorriz *Borjako* (Zaragozako) nobleziakoa. XII. mendean Valentziara aldatu ziren (...).

BORGIA, ZESAR. Valentinois dukea (Erroma, 1475 — Mendabia, 1507). Rodrigo Borja eta Vanozza Cataneiren semea. Gazte-gaztetatik **elizgizon** egin zen eta oso bizkor

MALTZUR.- Makurra, gaiztoa. *Astuto/a*.
AHOLKULARI.- Consejero/a.
ALABAINA.- Hala ere. *Sin embargo*.
ETSAI.- Arerioa, aurkaria.
GOTORLEKU.- Fortaleza.
ZAURI.- Herida.
ELIZGIZON.- Eclesiástico, clérigo.

eta Nafarroako gerlari

ekin zion karrerari: hamasei urterekin Iruñeko apezpiku zen eta hogeirako, aitak –hau jada aita santu– Valentziako apezpiku eta kardinal izendatu zuen. 1498an elizako karrera utzi eta Frantziako Luis II.aren gana jo zuen; honek Valentinoisko duke izendatu zuen eta Nafarroako erregearen arreba zen Katalina Albretokoarekin ezkondu zen. Romagnako konkistarekin hasi eta Italiako erdialdean zehar **hedatu** zuen bere jabego eta boterea, indarra eta maltzurkeria erabilita. Alexandro VI.a hil zenean, gainbehera erori zitzaizkion proiektu guztiak eta 1505ean Iruñera iritsi zen, ihesi. Koinatua zuen Joan Albretokoak **babesa** eskaini zion eta Nafarroako **armaden** kapitain izendatu zuen. Bianako gaztelua setiatu zuen eta hil egin zuten. Makiavelok inspirazio-iturri izan zuen *Printzea* idazteko.

Beste entziklopedietako datu jakingarriak

Auñamendi argitaletxearen *Enciclopedia General del País Vasco* Zesarren azken urteei buruzko datu argigarriak jasotzen ditu. Julio II.a Aita Santu egin zenean, Gran Capitán-ek atxilotu zuen. 1506an Medina del Campoko Motako gaztelutik ihes egin zuen, eta Nafarroako **Erresuman**, **arte**an independentea, errege-erreginen babesa lortu zuen. Haien agindutara Larraga herria setiatu zuen 1507an, baina **etsi** egin behar izan zuen herria menderatu gabe.

Ondoren, Bianako gaztelua setiatu zuen. Bianatarrak Fernando

Katolikoaren laguntzaren zain zuden. Leringo kontea Mendabiara joan zen 200 zaldi eta zenbait infanterekin Borgiaren gerlarietara erasotzeko prest. Izan ere, semea ere setiatua zegoen Bianan. **Ekaitz**-gau batean Zesarrek zelatariak kendu zituen, hain zen txarra eguraldia! Eta Leringoek lagundu egin zieten bianatarrei. **Biharamunean**, Mendabiara bidean Zesarrek aurrea hartu zien bere gudariei. Eta hantxe egin zuen topo Bianako gaztelutik Mendabiara zihoazen etsaiekin. Garcés abizeneko batek lantzaz hil zuen Borgia. Eta, ondoren, armak eta janzi guztiak kendu omen zizkieten, **larrugorritan** utzita. Bianako Santa Maria elizan **lurperatu** zuten. **Hilarriak** epitafio bat zuen **zizelkatua**. Baina bai hilobia eta bai epitafioa aspaldi desagertu ziren handik. Izan ere, apezpiku batek elizatik aterarazi zituen, Cesarren hezurrek eliza **lohitzen** zutelakoan.

Maitasun-kontuez zertxobait gehiago jakiteko, *Diccionario*

Enciclopédico del País Vasco arakatzea komeni da. Bere arreba Lucreciak maiteminduta, haren senarra, Napoliko erregearen semea, hil omen zuen Cesarrek. Ondoren, Albretoko *Carlota*rekin ezkondu zen, Nafarroako erregearen arreba bera. Baina handik hiru hilabetera utzi egin zuen emaztea.

Albretoko Katalinarekin ezkondu zen

Italian izan zituen borrokei buruz jakin nahi duenak, ordea, hobe du *Gran Enciclopedia Laroussera* jotzea. Gerlari frantziarren laguntzaz eta Aita Santuaren diruarekin Romagna hartu zuen, Italiako erdialdeko erresuma sortzeko lehen pausua. 1501ean Luis XII.ekin batera borroka egin zuen Napoliko erresumaren kontra. Italiako erdialdean hainbat borroka irabazi ondoren, administrazio zentralizatua sortzen hasi zen. Menderatutako hiriak eta gotorlekuak **berreraikitze**ko, bestalde, arkitekto ospetsu bat hartu zuen: Leonardo da Vinci.

Zesar Borgia bere aita Alejandro VI.a Aita Santuarekin.

HEDATU.- Zabaldu. *Extender*.
BABES.- Geriza. *Protección*.
ARMADA.- Gudarostea. *Ejército*.
ERRESUMA.- Reino.
ARTEAN.- Orduan. *Entretanto*,
todavía.
ETSI.- Amore eman. *Ceder*.

EKAITZ.- Denboralea, zirimola.
Tempestad.
BIHARAMUN.- Hurrengo eguna. *Día siguiente*.
LARRUGORRITAN.- Bilutsik.
Desnudo.
LURPERATU.- Lur eman, hilobiratu.
HILARRI.- Piedra sepulcral.
ZIZELKATU.- Cincelar, esculpir.
LOHITU.- Zikindu. *Ensuciar*.

BERRERAIKI.- *Reconstruir*.

“Tangoa da gehien gustatzen zaidan dantza-mota”

Xabier OTAMENDI

3 Xabier Otamendi Lasarte-Oriako udaltzaina da, eta dantzari **iaioa**. Urte asko daramatza dantzan, hasieran euskal dantzetan; eta gerora **aretoko** dantzetan trebatu da. Dantza-irakasle ere bada. Dena den, dantzan baino urte gehiago eman ditu txakur-hezitzaile Zarautzen, 20-25 bat bai, berak esan zigunez. Azaleko argazkian Maria Govillard dantzari donostiarrarekin batera ageri da. Berarekin irabazi zuen ETB 1eko Dantzaki txapelketa, eta hortik hasiko dugu **solasaldia**.

HABE.- Aspalditik ari zara dantzan?

XABIER OTAMENDI.- Areto-dantzan igoal hamar-hamabi urte. Lehenago euskal dantzak ikasi nituen, baina taldea desagertu egin zen, eta areto-dantzetan hasi nintzen. Banuen betidanik zerbait tangoarekin, entzutea, ikustea gustatzen zitzaidan eta asteburuko ikastaro bat zegoen Andoainen eta hara joan nintzen ikastera. Tangoa, cha-cha-cha, bals-a eta rocka. Ikastaroa bukatu eta irakasleak esan zidan ea gustatzen zitzaidan

1995ean Espainiako txapelkunorde izan zen tango argentinarra dantzatzuz. Amaia Iturrioz izan zuen bikotekide.

horrelako dantzak ikastea, eta nik esan nion baietz. Berarekin hasi nintzen dantzatzun, **gurpil** horretan sartu nintzen, eta orain arte.

H.- Zorionez, **zoritxarrez**, telebistak egiten du hemen jendea ezagun, eta ETB 1ko Dantzaki saioan hor ibili zara puntaren puntan lehen saria **lortuz** eta. Azalean azaltzen den neska donostiar batekin lortu zenuen. Izena du...

X. O.- Bai. Maria Govillard. Normalean berarekin egiten dut dantza, aurtengo eta iazko telebistako lehiaketetan esaterako. Donostiako beste neska batekin aritu nintzen bi urtean tangoa dantzaten, eta Espainiako Txapelketa batean bigarren egin genuen orain bost urte, Amaia Iturriozekin. Tangoa da dantzatzeko zailena, inprobisazio-alderdia handia delako, eta sentimendua adierazi behar delako, sinesgarri egin behar da sentimendu hori.

H.- Dantzaria sortu egiten da, ikasi

egiten da... Zuk zer duzu **berezkotik** eta zer ikasia?

X.O.- Zaila da erantzutea. Pertsona baten barruan zerbait egon behar du, maila normal batera iristeko zerbait izan behar du, belarri-piskat, erritmo-zentzu pixkat...baina gehienek egin dezakete lanarekin. Maila altuagoa iristeko, hor igoal bai behar du nolabaiteko **sena**.

H.- Etxean bazenuen dantzarako ohiturarik.

X.O.- Ez dut etxean, ez familian ezer. Euskal dantzetan hasi nintzen eta **konturatu** nintzen baneukala erraztasuna pausoak hartzeko, erritmoa eramateko...

Dantza-irakasle

H.- Akademia batean zaude...

X.O.- Nahi baino ordu gutxiago sartzen ditut, **ze** orain lau urte irakasle hasi nintzen, dantza-irakasle. Lehenago ez nituen hainbeste ordu sartzen, beste gauza batzuekin nahiko “liatuta” nagoelako. Uda baino bi-hiru

IAIO.- Trebea, abila.

ARETO.- Salón.

HEZITZAILE.- Hezi+itzaile.

Educador/a, amaestrador/a.

SOLASALDI.- Berriketa, elkarriketa.

GURPIL.- Rueda.

ZORITXARREZ.- Tamalez, zorigaitzez.

Aurkakoa: zorionez.

LORTU.- Erdietsi. Conseguir.

BEREZKO.- Izatezkoa. Natural.

SEN.- Instinto.

KONTURATU.- Ohartu, jabetu.

ZE.- Bada, ezen. Pues.

hilabete lehenago hasi nintzen Mariarekin dantzak prestatzen, koreografiak, baina urtean zehar, gutxi.

H.- Dantzaririk gehienak neskak izango dira. Eta abilagoak dira dantzan mutilak baino.

X.O.- Hori begibistan dago. Ez dakit zergatik. Igoal txikitatik neskak musikaz inguratutik ibili dira dantzatzan, mugitzen, eta mutilak ez dira musikara zaletzen, eta neskak etortzen dira gorputzean beste erritmo bat dutela. Ez dakit zer egin behar dugun mutilak dantzan hasteko. Egia da mutilak dantza egiteaz gain bikotekidea eramane egin behar duela, eta horrek nolabaiteko zailtasuna **eransten** diola, baina ez da hain zaila ere. Errepikatuz eta errepikatuz, ispiluaren aurrean, lortzen da gutxieneko maila. Nik uste dantza egiteko lotsa **gainditu** beharko luketela mutilek.

H.- Ze **ezaugarri** izan behar ditu dantza-irakasle on batek.

X.O.- Ikasleari lana erraztu behar dio, badira dantzariak dantza-irakasle izateko balio ez dutenak, ez dakitelako **azalpenik** ematen, erraz ematen. Eta dantzari ona bada, hobe.

Zarautzen txakurrak gobernatzen

H.- Eta txakur-hezitzaile on batek ze ezaugarri izan behar ditu? Nonbait irakurria dut, alde batetik, txakurrak hezi behar direla, baina baita ere, hezi behar direla txakur-**jabeak**...

X.O.- Alde batera txakurrekin lan egiteko inportantea da txakurren psikologia eta bere **jokamoldeak** ondo ezagutzea, eta pazientzia handia. Gero, aparte, badaude teknika batzuk, baina beno... Eta aparte egia da: txakurrak hezitzea baino jabeak hezitzea askoz ere inportanteagoa da. Normalki txakurren jokabidea jabearen ondorio da.

H.- Nolako jabeak etortzen zaizkizue? Zarautzen daukazue txakurrak hezteko tokia...

X.O.- Denetarik dago. Batzuk etortzen dira txakurra ondo edukatuta edukitzeko, beste batzuk etortzen dira txakurrak oso **esaneakoak** ez direlako, beste batzuk psikologi arazoak dituztelako, eta beste batzuek pentsatzen dute **mirariak** egiten ditugula txakurrekin.

H.- Lehengoan egunkari batean azaldu zen Lasarteko Bugatti **zalditegira** etorria zela Galesko emakume bat, eta egiten zien zaldiei belarrira hitz egin, **laztandu**, **xamur**-xamur hitz egin... Hogei urte hauetan aldatu al da txakurrak hezteko metodologia? Lehen agian gogorrago hartzen zenituzten txakurrak, orain xuabeago...

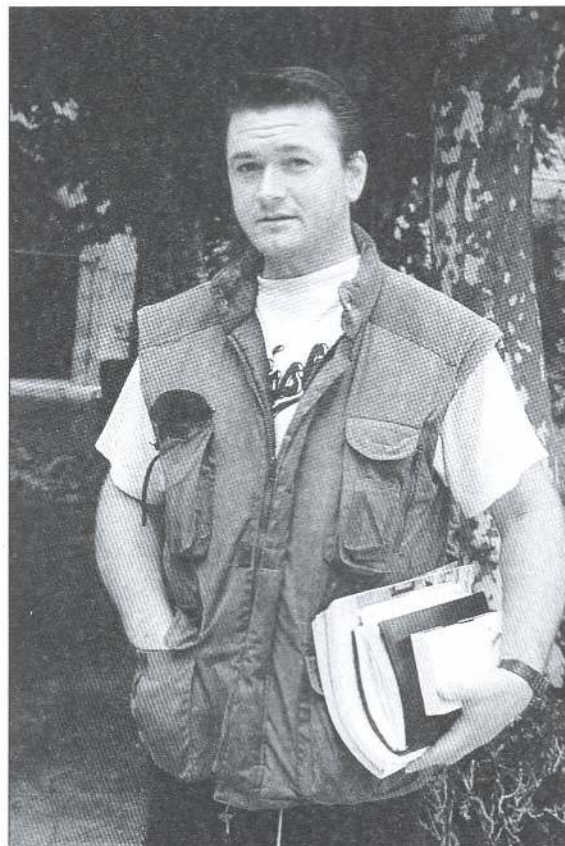
X.O.- Ni hasi nintzenean bazeuden bi metodologia, bata deitzen da "**errefuerzo positiboekin**" eta bestea deitzen da "**errefuerzo negatiboekin**"... Teknikak hobetu dira, aparailuak... baina metodologia ez. Hobe da onean irakastea txarrean baino. Hezitzaileak lortu behar duena da txakurrak gauzak egitea nahi dutelako, ez behartuta...

H.- Beraz, **aldeak alde**, umeekin bezala ezta? Umeak ere ez du beldurrak **eraginda** ikasi behar.

X.O.- Hori da. Inori ez zaio okurritzen ume bat kolpeka hezitzea, kastiguka...

Diferentziak garbi alde batera utziz, umeekin bezala egin behar da. Gauza bat egin behar da behin, eta berriro egin, eta berriro, eta umeak ohitura hartu arte. Ba, txakurrekin gauza bera, txakurrak, eta umeak ere bai, jakin behar du nork duen **agintea**. Agintea azaldu egin behar da, bestela... Zein den jabea eta zergatik den jabea. Baina txakurrek badute zerbait berezia, txakurrek jakin behar dute zein den txakurtalde bateko buru. Hori argi eta garbi utzi behar da txakurrekin. Horrek ez du esan nahi txakurrekin eta umeekin joka ibili behar denik. Ez.

H.- Pertsona buruz esaten da behin bizikletan ikasi duenak ez duela ahazten, badakiela betirako. Txakurrekin gauza bera gertatzen al da, txakurrak ere teknika edo

Mutilak dantza egiteaz gain bikotekidea eramane jakin behar du.

ERANTSI.- Gehitu. *Añadir.*

GAINDITU.- Goitu. *Superar.*

EZAUGARRI.- Berezitasuna. *Característica.*

AZALPEN.- Azal(du)+pen.

Explicación.

GOBERNATU.- Jaten eman, zaindu.

JABE.- Dueño/a, propietario/a

JOKAMOLDE.- Portaera. *Conducta.*

ESANEKO.- *Dócil, obediente.*

MIRARI.- *Milagro.*

ZALDITEGI.- Zaldi+tegi. *Caballeriza.*

LAZTANDU.- Ferekatu, pailagatu.

Acariciar.

XAMUR.- Goxo.

ALDEAK ALDE.- Aldeak alde batera

utzita. *Diferencias aparte.*

ERAGIN.- *Influenciar, motivar.*

AGINTE.- Boterea. *Poder.*

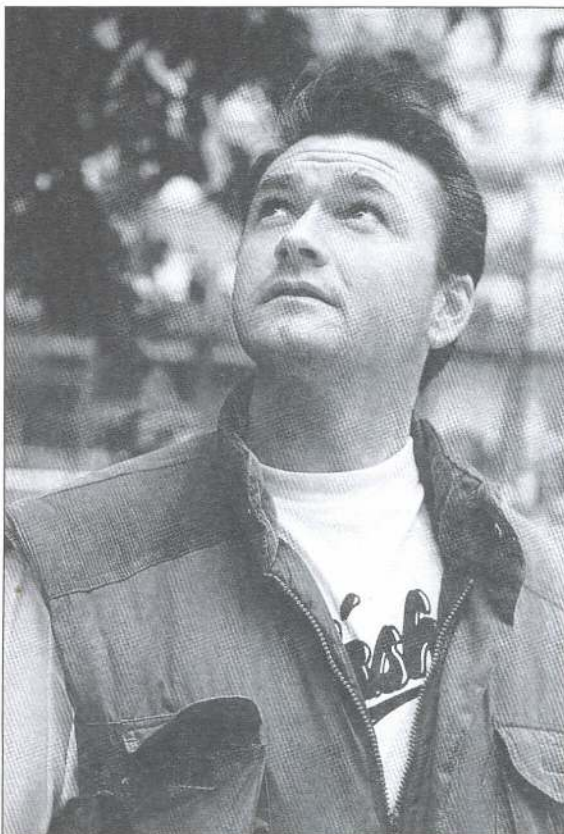
ariketa batzuk ikasten ditucenean gogoan hartzen al ditu, ahaztu egiten ditu...?

X.O.- Txakurrek ez dituzte ariketak ahazten. Baina oso garrantzitsua da txakurren kontrola eta agintea edukitzea. Batzuetan txakurrak **esparru** hori irabazi egiten dio, kendu jabeari. Jabeak aginte hori **murritz** eta txakurra **nagusitzen** hasten da.

Jabeek ikastaro batzuk eginarazi?

H.- Jabe batzuek balio dute txakurra izateko, beste batzuek, aldiz ez... Jabeak baldintza batzuk bete beharko al lituzke txakurra erostekoan?

X.O.- Hor ere egin behar da zerbait, zer ez dakit. Igoal erosi eta urtebetera baldintza batzuk betetzea jabeak: txakurra eskola batera eramatea, ikastaro batzuk

Otamendiren ustez, garrantzizkoagoa da txakur-jabeak hezte txakurrak eurak baino.

eginaraztea... Zerbait! Jendea informatu egin behar da ze txakur diren onenak. Txakurrak gozatu egin behar du familiaz, eta **alderantziz**. Hori puskatzen bada, eta obligazio **bihurtzen**, akabo! Umeari txakurra oparitu sari gisa, eta sei hilabete pasatakoan aspertzen da, eta ama egin behar txakurraren kargu, eta amek bestela ere nahikoa lan izaten dute. Piskana-piskana txakurra zaintzeari utzi... Horrek min handia egiten dio txakurrari. Txakur abandonatu asko jasotzen ditugu. Arazo handia da, eta orokorra. Hemen ez dago kultura handirik **etxabereen** inguruan. Lan handia dago **egiteke**, eta ez dakigu administrazioa konpromiso hori hartzeko prest dagoen, baina kotxeekin eta trafikoarekin horrela gertatu da. Orain dela 10 urte ez genuen pentsatuko hainbeste diru gastatzea kanpainak egiten, **iragarkietan**...

H.- Zarautzen lan egiten al duzue txakurrekin eta jabeekin batera?

X.O.- Bai. Eta hori da erarik onena jabeak ikasteko, ze gero etxean egin behar ditu ariketak txakurrak, eta, gaizki eginez gero, eskolakoak **porrot egin** dezake.

H.- Txakurrak oparitu behar al dira?

X.O.- Adituek diote txakurrek laguntza handia ematen dutela familia baten harremanak **sendotzeko**. Ni txakurren alde nago. Familiak asanblada edo egin behar du, eta serio hitz egin,

txakurra ez dela txorakeria bat, eta **erantzukizun** eta **betebehar** handiak eskatzen dituela, eta prest egon behar da horiek **gauzatzeko**. Erabaki ea **benetan** txakurra behar duen familiak. Bestela, hobe da ez ekartzea.

H.- Beharrezko ikusten al duzu txakurrek beren chipa eramatea.

X.O.- Chipa ondo dago, baina badira tatuajeak ere... Txakurrak identifikatuta egon behar du.

H.- Hainbat tokitan txakur arriskutsuen zerrendak egiten ari dira, dekretuak eta legeak atera dira. Zuri zer iruditzen zaizkizu zerrenda horiek?

X.O.- Arraza guztietan daude txakur **otzanak**, harroak, beldurtiak, **burugogor**ak... badaude arraza batzuk **nortasun** gogorragoak. Arraza arriskutsu kontu horretan sartzea arriskutsua da, zeren eta modan dago lauzpabost arraza oso arrikutsutzat jotzea, baina beste batzuek ere, oso etxekotzat ditugunak eta oso handiak ez direnak tamainaz, arazo handiak sor ditzakete, eta ez dira sartu zerrenda madarikatu horretan.

H.- Zer egin behar da txakurrek eta footing-zaleek elkar ondo eraman dezaten?

X.O.- Je, je, je... Txakurraren jabeak egin behar du txakurra ohitu korrikalariak lasai ikustera. Hezi txakurra. Gehienetan txakurrak joaten dira ez erasora, jolasera baizik, txakurrek ehizerako sena dute, eta, zerbait mugitzen bada, senak korrikara bultzatzen ditu, eta gehienak jolastera joaten dira, eta ni korrikalaria naiz eta ulertzen dut euren jarrera.

H.- Eta zer egin behar du korrikalariak?

X.O.- Badaezpada ere gelditu eta zakurrari begiratu, seguruena gelditu egingo da metro batetara edo... Ea jabea konturatzen den.

ESPARRU.- Saila, eremua. Area.
MURRIZTU.- Gutxitu, urritu.
NAGUSITU.- Gailendu. Ponerse por encima.

ALDERANTZIZ.- Al revés.
BIHURTU.- Bilakatu. Convertir.
ETXABERE.- Animal doméstico.
EGITEKE.- Egin gabe, egin barik. Sin hacer, por hacer.
IRAGARKI.- Anuncio publicitario.
PORROT EGIN.- Huts egin. Fracasas.
ADITU.- Jakituna. Experto/a, entendido/a.
SENDOTU.- Indartu, irmotu.

ERANTZUKIZUN.- Ardura. Responsabilidad.
BETEBEHAR.- Deber, obligación.
GAUZATU.- Zertu. Llevar a cabo.
BENETAN.- Zinetan, egiatan. Verdaderamente.
OTZAN.- Eztia, samurra. Manso/a.
BURUGOGOR.- Kaskagorra. Cabezón.
NORTASUN.- Izakera. Personalidad.

6.000 milioi gara Lur planetan

2 Joan den urrian jaiotzekoa zen sei mila milioigarrena. Hala iragarri zuten behintzat Nazio Batuen Erakundekoek irailean **zabald**u zuten populazioari buruzko **txostenean**. 1960.eko hamarkadako umeok 3.000 milioi **lurtar** ginela ikasi genuen. Handik 27 urtera 5.000 milioi ginen. Beste 12 urte bakarrik behar izan dira 6.000 milioitara iristeko. Martxa horretan 2050.ean 10.700 milioi izango gara/dira.

Zorionez, **hazkundera** moteltzen ari da. 1980.eko bukacran jo zuen **erpina** hazkunde-tasak. Garai hartan 86 milioi hazten zen populazioa urtetik urtera; gaur egun, berriz, 78 milioi **ugaritzen** da urtero.

Famili plangintza, hezkuntza eta garapena

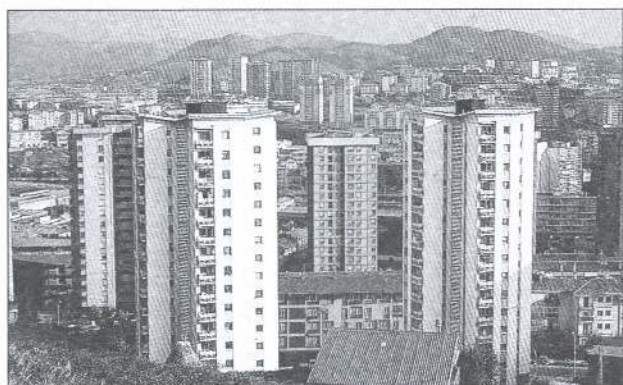
Hezkuntzak, garapenak eta famili plangintzak **eragin** handia dute populazioaren gorabeheretan. Europako, Iparramerikako eta Japoniako datuak ikusi besterik ez dago. Hazkundera moteldu edo gelditu egin da horietan guztietan, Estatu Batuetan izan ezik. Estatu Batuen populazioak gora egiten du urtero immigranteen eraginez.

UNOren ustez, herrialde **txiroen** eskutan dago hazkunderaren

gakoa. Baina herrialde **garatuen** laguntza beharko dute, jakina. Hezkuntzan, famili plangintzan eta garapenean hartzen duten bideak eragin handia izango du hurrengo mendeko populazioan. Gauzak txukun egiten badituzte, 2050ean 7.300 milioi bizilagun izango dira, lehenago aipatu ditugun 10.700 milioien **partez**. Baina gauzak txukun egitea zaila denez, iragarpen sinesgarriago bat luzatu dute: 2050ean 8.900 milioi lagun biziko dira gutxi-asko.

Orain 40 urte 3.000 milioi ginen

Bestalde, hazkundeak baliabide naturalak **murritz**u egiten ditu. Pertsona bakoitzeko landa-lurren **zabalera pertsonako** orain 50 urtekoaren erdia da gaur egun. Eta uretan ere nabarmena da murritzeta. Hemendik 50 urtera lau lagunetik bat ur-arazoak dituzten herrialdeetan biziko da.

HABE

Helbide honetara bidali behar da:

HABE aldizkaria
Vitoria - Gasteiz kalea, 3
20018 DONOSTIA

Izen-deiturak.....

Identifikazio Fiskalaren Kodea / Estatuko Nortasun Agiria.....

Kalea..... Zerbakia..... Telefonoa.....

Herria..... Posta-kodea..... Probintzia.....

HABE aldizkaria jaso nahi dut etxean. (Urtean 11 ale: 3.330 pezeta)

Honela ordainduko dut:

☐ Errenbolsoz

☐ HABEren izenean luzaturiko txeke bidez

☐ Transferentzi bidez (Kutxa 2101.0381.01.0003069002)

☐ Kontu korronte bidez

Bankua edo Aurrezki Kutxa.....

Sukurtsala..... K. D.

Zerbakia.....

IRAGARRI.- Aldarrikatu. *Anunciar*.
ZABALDU.- Hedatu. *Difundir*.
TXOSTEN.- Informe.
LURTAR.- Terrestre.
HAZKUNDE.- Crecimiento.
MOTELDU.- Geldotu, mantsoitu.
ERPIN.- Gailurra, tontorra.
UGARITU.- Ugaltu. *Multiplicar*.
GARAPEN.- Desarrollo.
ERAGIN.- Influencia.

TXIRO.- Behartsua, landerra, pobrea.
GAKO.- Giltza. *Clave*.
GARATU.- Desarrollar.
PARTEZ.- Ordez. *En lugar de*.
MURRIZTU.- Urritu, gutxitu.
ZABALERA.- Superficie.
PERTSONAKO.- Pertsona bakoitzeko.
Por cada persona.

Militarrak eta ingurugiroa

3 Lehendik ere ikutua dugu gai hau, (ikus HABE 219. alea, 16-17. orr.): zer-nolako **eragina** duten militarrek ingurugiroan eta osasunean. Ale hartan **gainbegiratutakoa** sakondu nahi dugu oraingo honetan. Stanberg-eko Bake Politikarako Ikerkuntza Institutuaren arabera, munduko **hondamendi** ekologikoaren %10-30a militarren edo militarrekin zerikusia duten ekintzek sortua da.

Negutegi-eragina handitzen ari da urterik urte, eta emisioen %10a inguru ejerzitoez **jaurtikitzen** omen dituzte. Pentagonoa da, *El Correo del Sol* dixit, munduan energiari gehien gastatzen duen taldea: **AEBko** garraio-sistemak 14 urtetan beharko lukeen energia guztia *jaten* ei du urte betean.

Gerran bertan edo gerrak antolatzen, adibidez, mea-mordoa erabiltzen da: ateratzen den burdinaren %9a, kobreaken edo burdingorriaren %11a, **berunaren** %8a, aluminioaren %6a... Armak sortzeak, erabiltzeak, deseuzteak, mantentzeak **hondakin** toxiko **itzelak** sortzen dituzte, eta ingurugiroa hondatu, esate baterako, itsasoa. 1945ean 2. Munduko Gerra Handia bukatu zutenean, irabazleek —gerretan ez al dira guztiak **galtzaile**?— 300.000 tonelada gas-mostaza jaurtiki zituzten Baltikora metalezko ontzi batzuetan. Baina itsasoko **ur gazia** metal hori jaten ari da, eta uste da hiruzpalau-lauzpabost urte barru

ontzi horiek **eztanda egiten** hasiko direla. Baltikoa bakarrik egongo balitz kutsatua, **gaitz erdi!** Alaska, Kalifornia, Mediterraneoa, Japonia... **Itsasertz** ugari dute hondakin kimikoz **hornitua**. Eta milioka arrain hiltzen ditu **minbiziak** jota. Beraz, gizakiok sortzen dugun kaltea bueltan etortzen zaigu arrain horiek jaten ditugunean. Horrez gain, mundu zabalean 50 buru nuklear eta 11 erreaktore nuklear daude itsasazpian, eta plutonioa desagertu arte 24.000 urte pasako dira. Eta normalean merkeagoa da armak egitea, arma horiek eragiten

dituzten hondakinak erremediatzea baino. Hori gertatzen da, adibidez, mina antipertsonalekin.

Minek min latza

Ze mina antipertsonalek ere eztanda egiten dute. Eztanda gerra-garaian eta gerra-ostean. Gerra bukatu denean, nekazariek ezin izaten dituzte beren **soroak landu**, minez **josita** daudelako. 70-110 milioi mina inguru daude munduan **barreiatuta**. 20 minuturo batek eztanda egiten du, eta urtero 26.000 lagun hiltzen dira. Urtean 5-10 milioi mina egiten dira, horietako

INGURUGIRO.- Medio ambiente.
ERAGIN.- Influencia.
GAINBEGIRATU.- Echar un vistazo.
SAKONDU.- Profundizar.
HONDAMENDI.- Porrokaldia.
Destrucción.
NEGUTEGI.- Invernadero.
JAURTIKI.- Bota. Echar.
AEB.- Amerikako Estatu Batuak.
BERUN.- Plomo.

HONDAKIN.- Resto.
ITZEL.- Oso handia, gaitza.
GALTZAILE.- Gal(du)+tzaile.
Perdedor/a. -TZAILE atzikiak egilea adierazten du. Adibidez: saltzaile, hondatzaile, garbitzaile...
UR GAZI.- Agua salada.
EZTANDA EGIN.- Explosionar.
GAITZ ERDI! - ¡Menos mal!
ITSASERTZ.- Kosta, itsas-bazterra.

MINBIZI.- Cáncer.
ZE.- Bada. Pues.
SOROAK LANDU.- Labrar los campos.
JOSI.- Bete.
BARREIATU.- Hedatu, sakabanatu.

batzuk Euskal Herrian, Langraizko Expal fabrikan. Alde batetik, laguntza eskaintzen zaie kurdiei beren bilera **gurean** egin dezaten eta, bestetik, kurdoak akabatzeo erabiltzen dituzten armak saltzen zaizkio Iraki. Horrela azaldu zuen **NBEko txosten** batek kurdoen aurkako bonba kimikoak gurean ere egin zirela.

Gerra amaitutakoan ere kalte egiten jarraitzen dute minek

Martxoan **sartu** zen **indarrean** Otawako **Hitzarmena**. Baina Txinak, Ameriketako Estatu Batuek, Israelek, Irakek, Indiak, Errusiak... ez dute **sinatu**. NBEk ikerketa bat egin zuen, zer gertatuko litzatekeen Corean gerra bat izanez gero, minarik gabeko gerra batcan. Eta 17.000 soldadu gehiago beharko omen litzateke.

Nuklearrak? ez, eskerrik asko

NBEko 1977ko txosten baten arabera, **saio** nuklearrek sortutako euri erradiaktiboaren ondorioz, 150.000 lagun hil dira munduan garaia baino lehen, eta 86.000 lagun jaio dira gorputzean **akatsak** dituztela. Hori Gerra Hotza izeneko garaian. Denboraldi horretan 70.000 buru nuklearretik gora sortu ziren, eta 1996. urtean 30.000 zeuden oraindik.

Gerra hotz ez, baizik bero-bero dagoenean, **arerioak** kalte handiak izaten ditu. Adibidez, ura eramateko **hodiak** hausten badizkiote. Gurutze Gorriaren arabera, horrek, **azpiegitura** zibilak **suntsitzeak** alegia, jende

gehiago hiltzen du armek baino. Uste da gerra batean hildakoen erdia hortxe-hortxe, kutsatuko ura erabiltzeagatik, ez edateagatik **soilik**, hiltzen dela. Serbian izan den azken gerratean OTANek besteak beste, petrolio birfintzeko Novi Sad birfindegia bonbaz josi zuen, Prahovoko petrolio-depositoak, Pancevoko gune petrokimikoa... Salonika eta Treziako unibertsitateek egindako ikerketa baten arabera, Greziak Serbiarekin bat egiten duen gunean dioxinak **biderkatu** egin dira, 15 aldiz. Beraz, gerran parte hartu ez zuen lurralde batek ere **nozitu** behar izan ditu kalteak.

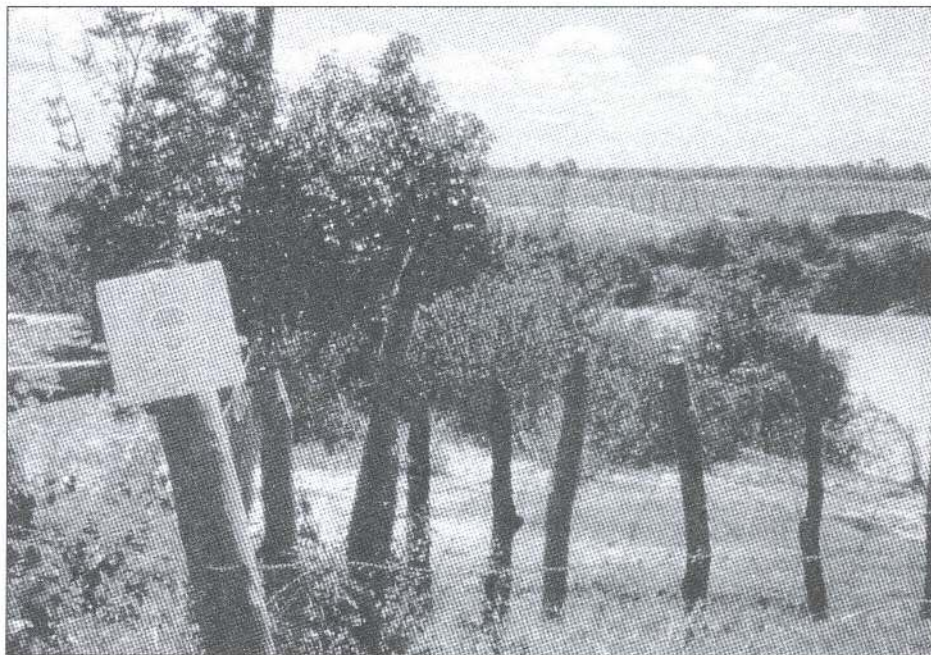
Pentagonoa da energiari gehien gastatzen duen taldea

Eta kalteak iraun egiten du gerra amaitzen denean ere. Iraken, adibidez, 1991z geroztik ugaltu egin dira minbiziak, gorputzean akatsen batekin jaiotakoak, eta jende gehiago hil du leuzemiak. Izan ere, azken gerran 750 tona uranio pobretu zegoen barreiatuta.

Uranio oxidoaren hautsa erradiaktibo eta toxikoa da, eta urte mordo behar du desegiteko, 4.000 urte inguru. Okerrena (okerrena?) da ez direla gaixotu irakiarrek soilik, baita AEBko soldaduak ere. Uste da 20.000-100.000 bider handitu dela bai soldadu amerikarren bai irakiar jendearen artean minbizia izateko arriskua. Serbiaren kontra ere erabili da uranio-klase hori.

Negutegi-eraginaren %10a ejertzitoek sortua dute

Kalte handiak, beraz; baina, hala ere, ikerketan eta **garapenean** (I + G) gastatuko den den dirurik gehiena militarrentzako edo militarrei begira eragilko da. Estatu espainiarrean 1999an I + G horren %54a da militarrentzat.

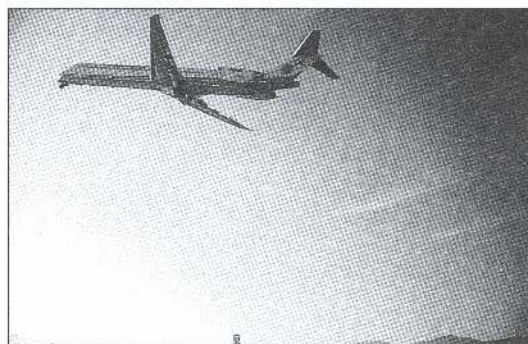
SIMPSON FAMILIAREN GEHIEGIKERIAK

1 Arrakasta handia dute telebistako marrazki bizidun horiek. Helduentzako moduko umorea erabiltzen dute. Hain dira **zorrotzak** eta **garratzak**! Aitak zentral nuklear batean egiten du lan. Lehengo batean, ikuskatzaileak joan ziren hango seguritatea aztertzeraz, eta hantxe harrapatu zuten kontrol-gelan lo! **Gehiegitxo**, ezta? **Bada**, handik egun gutxitara Japoniako zentral nuklearreko istripua gertatu zen. Langile baten **aginduak** sortu omen zuen istripua. Lana azkar amaitu nahi zuen. Eta gordailuan 16 kilo uranio sartzeko agindu zien bere **menpekoei**. **Aldiko** 2 kilo bakarrik sartu behar ziren. Hango seguritatea, beraz, Simpsonen lantegikoaren parekoa.

1 Hiru puntu horiek asko adierazten dute. Gehienok gaizki, gaizki edo, pentsatzen dugu gizaseme bat Kubara bakarrik joan dela entzuten dugunean. Enpresariari emazteak, adibidez, **kezkat**i egoten dira gizona hara joaten zaienean. Italian ere **nonbait** antzeko **ustea** dute. Ohiko **odol-emaile** bat ospitalera joan da odola ematera. Sendagileak jakin du gizona Kuban izan dela oportetean, eta ea bakarrik joan den galdetu dio. Honek baietz dio lasai-lasai. Eta sendagileak ez dio utzi odola ematen. Zergatik? Kuban neskatan ibiliko zelako. Emakume sendagile haren ustez, gizonezkoek ezin diote kubatarren eskaintzei **gogor** egin. **Gozoa** egongo da Fidel!

GIZASEMEA KUBARA BAKAR-BAKARRIK...

ARCAZKAK ARTYBOKOAK

KLIMA-ALDAKETAK TURISMOA UXATU EGINGO DU HURRENGO MENDEAN

1 Lur planeta berotzen ari da urtetik urtera. Horrek ze **ondorio** ekarriko dizkio turismoari? Galdera hori egin diote Naturaren Munduko Fondokoek (WWF) klima-arloko zenbait ikertzailei. Erantzuna hauke: 2050ean **ez da** Mediterraneora **joaterik** izango udan, sekulako beroa izango baita. Berotasun horrekin malariaren **eltxo**a hara **zabaltzeko** arriskua dago, bestalde. Pirinioetan oraingo elurraren erdia egongo da; beraz, eski-toki asko itxi egin beharko dituzte. Zenbait hondartza **urazpian** geldituko dira... Horiek oporrak 2050ekoak!

METALEZKO POTOEN ORDEZ, KARTOIZKOAK

1 Kartoizko potoa asmatu du Richard Freeman britainiarra edari freskagarrientzat. Edari gasdunentzako ere balio omen du. Agian hemendik gutxira supermerkatuetako apaletan ez dugu metalezko **ontzirik** ikusiko.

GEHIEGIKERIA.- *Exageración.*
ZORROTZ.- *Agudo.*
GARRATZ.- *Mikatz. Amargo.*
GEHIEGITXO.- *Un poco mucho, demasiado.*
BADA.- *Ze. Pues.*
AGINDU.- *Orden.*
GORDAILU.- *Gordelekua. Depósito.*
MENPEKO.- *Subordinado/a.*
ALDIKO.- *Aldi bakoitzean. Cada vez.*

KEZKATI.- *Preocupado/a.*
NONBAIT.- *Itxura denez. Al parecer.*
USTE.- *Iritzia. Opinión.*
ODOL-EMAILE.- *Donante de sangre.*
GOGOR EGIN.- *Resistir.*
GOZOA EGONGO DA!.- *¡Menudo cabreo el de...!*
UXATU.- *Aienatu. Ahuyentar.*
EZ DA JOATERIK IZANGO.- *No se podrá ir.*

ELTXO.- *Mosquito.*
ZABALDU.- *Hedatu. Extender.*
URAZPIAN.- *Bajo el agua.*
ONTZI.- *Envase.*

Zein urte-sasoi duzu maiteen?

2 Urteko aro guztiek dute zerbait eder, guztiek dute zerbait **amorragarri**. Baina batentzat eder dena beste batentzat amorragarri izan daiteke. Artista askok **landu** dute urtaroen gaia: Lizardik, Vivaldik, Arcimboldok... Eta hauek ere beren **xarma** aurkitu diete urte-sasoi guztiei. Baina zer **iritzi** dute horri buruz Ulialde euskaltegiko ikasleek, zer dute nahiago udaberria, **udaostea**...?

Joxean Bajo

Niri udazkeneko eguraldia gustatzen zait. Esan behar dut niri beroa ez zaidala gustatzen, eguzkia. Udazkena eta negua iristen direnean pozik jartzen naiz. Eguraldi txarra iristen denean, jendea *moskeatzen* da. Ni ez. Niri paisaia grisa eta **lainoekin** gustatzen zait.

Clotilde Andonaegi

Batzuetan udaberria. Eguraldi polita bada Errioxara joaten gara. Beste urte batean oporretara joaten gara pozik, eta neguan eskiatzera joaten gara eta orduan ere pozik.

Blanca Urberua

Uda. Hotza ez zaidalako gustatzen, eta oporretan nagoelako. Lasaia egoten naizelako. Udaberria ere...

Gloria Alvarez

Asko gustatzen zait negua festa asko daudelako: Donostia Eguna, Gabonak, Ihauteriak...

Mónica Suárez

Uda. Oporretan nago, kanpora joaten naiz. Eguzkia, beroa, hondartza, jendea, lasaitasuna... egunak luzeagoak dira. Abuztuan oporrak hartzen ditut beti.

Josu Sanz

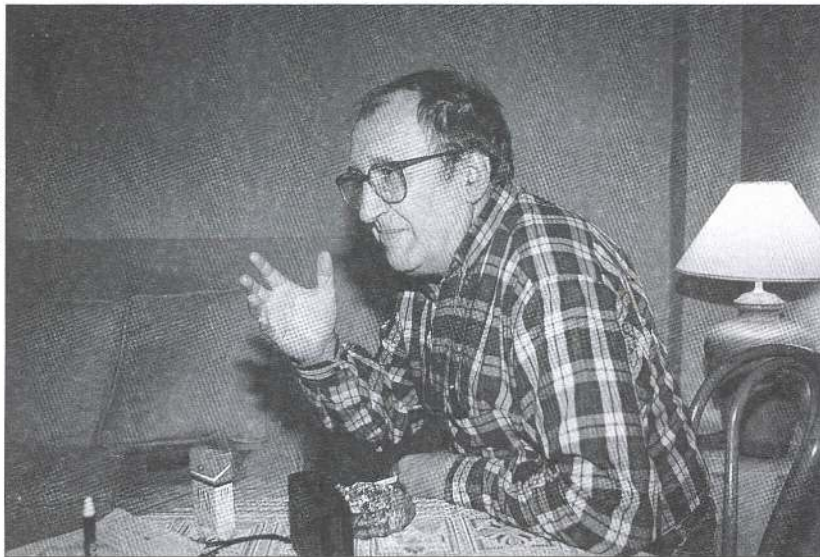
Udara, zeren festa gehiago daude herri guztietan eta joan zaitezke oporretara, Lizarrara edo... Ondo pasatzen duzu, lagunekin denbora gehiago egoten zara... gainera neskekin hobeto egoten zara, errezago da neskekin egotea, normalean bai...

Carmen Agudo

Agian udaberria. Eguzkia **maizago** agertzen da neguan baino, eta kolore biziak eguzkiarekin politagoak ikusten dira. Uda ere, baina uda beroegia da, ez zait hainbeste gustatzen.

Justo DE LA CUEVA

ARGAZKIA: X. ELGEZABAL

3 Iruñean bizi den soziologo madrildar honek ez du ez autorik ez **gida-agiririk**. Hala ere, bere lanean ondo moldatu izan da **garraio** publikoa erabiliz. Liburu bat idatzi du autoen aurka: "Esos asesinos que impunemente matan cada día a miles de personas: LOS AUTOMOVILES". Interneten www.basque-red.net gunean aurkituko duzue, ekologia alorrean. Salaketa handiak egiten ditu bertan, autoak drogak berak baino jende gehiago hiltzen duela, klima-aldaketaren **eragile** handienetako bat dela, komunikabideak salduta daudela... Irtenbide bakarra ikusten du: auto partikularra debekatzea. Hain da handia **ibilgailu** honek sortzen duen arazo ekologikoa! Justo de la Cueva komunistak eta abertzaleak du bere burua. Orain HBko kide da. Madrilen bizi zenean, ordea, **PSOE Histórico**an zegoen. **PSOE Histórico**-ko Madrildo elkarteak idazkari orokorra izan zen, "**PSOE marxista leninista**" bere hitzetan.

HABE.- Liburuan aipatzen duzu ez duzula ez gida-agiririk ez autorik. Nola moldatzen zara **gizarte** honetan horrela bizitzeko?
JUSTO DE LA CUEVA.- Garraio publikoan ibiliz, jakina! Madrilen bizi nintzenean oso sarri ibiltzen nintzen taxian. Ni enpresa bateko

gu haren zain. Eta elkarrizketaren ondoren, berriz ere gidaria etorri arte zain egon behar izan genuen. Horrela frogatu nuen hiri handietan, 300.000 bizilagunetik gorako hirietan, autoan ibiltzeak ez zuela merezi.

Bestalde, gero soziologi lanetan oso baliagarria izan zait taxia. Taxizalea inguru **arrotzean** sartzeko erabili izan dut beti. Taxizaleari galdetu non afal zitekeen ondo. Eta hark gehienetan bere familiaren edo lagunaren jatekera eramaten gintuen. Horrela, toki arrotzera iritsi eta handik 8 ordu bertako jendearekin afaltzen ari ginen giro samurrean. Gure lanerako zoragarria.

10.000 km. egiteko 1.500 ordu

H.- Jende guztiak esaten du taxia izugarri garestia dela. Baina zer da garestiagoa: autoa erostea edo taxian ibiltzea?

J.C.- Ez da egia. Kontuan hartzen baduzu autoaren amortizazioa. Bost urtez behin edo auto berria erosten du jendeak. Autoak 1.500.000 pezeta balio badu, urtean 300.000

"Auto partikularrak

zuzendari nagusi nintzenek, banuen aparkaleku bat neuretzat. Baina beste langile bati utzi nion. **Saiatu** ziren autoa eros nezan konbentzitzen, autoa **ezinbestekoa** zela eta ezinbestekoa zela. Eta nik ezetz. Nik esaten nien Madrilen sendagile, biagante edo praktikante ez bazinen, hobe zela taxian ibiltzea. Azkarrago iristen nintzela. Behin autoan bidali ninduten elkarrizketa batera. Bi lagun **joan partez**, hiru joan ginen, hirugarrena gidaria baitzen. Eta nik esan bezala, berandu iritsi ginen elkarrizketara. Izan ere, aparkalekurik ez zegoenez, oso urrutira joan behar izan zuen gidariak autoa uztera, eta

pezeta dira, gehi aseguruak, gehi gasolina, gehi konponketak...

H.- Egin al duzu ikerketa ekonomikoa, urtean zenbat diru **xahutzen** dugun horretan?
J.C.- Ez. Baina liburuan aipatzen dut yankiek egindako lan bat. 1990.eko hamarkadaren hasierako lana da, agian zerbait aldatuko zen. Bada, estatu batuek urtean **batez beste** 10.000 kilometro ibiltzen ziren autoan. Gero aztertu zuten urtean zenbat ordu kentzen zizkien autoak: zenbat denbora gidatzen edo **ilaratan** zain; zenbat denbora lanean autoa eta bestelako gastuak ordaintzeko. Guztira 1.500 ordu

DEBEKATU.- Eragotzi, galarazi. Prohibir.
GIDA-AGIRI.- Carnet de conducir.
GARRAIO.- Transporte.
ERAGILE.- Eragi(n)+le. Causante.
IBILGAILU.- Ibil(i)+gailu. Vehículo.
Era berean: garbigailu, igogailu, ikuzgailu...

GIZARTE.- Sociedad.
SAIATU.- Ahalegindu. Esforzarse.
EZINBESTEKO.- Behar-beharrezkoa.
JOAN PARTEZ.- Joan beharrean, joan orde. En lugar de ir.

ARROTZ.- Ezezaguna. Desconocido/a.
XAHUTU.- Eralgi. Gastar.
BATEZ BESTE.- Batenaz beste. De promedio.
ILARA.- Errenkada. Cola, fila.

galtzen dituzte autoarekin. Beraz, 10.000 kilometro egiteko 1.500 ordu behar badituzte, orduko 6 kilometro dira gutxi gorabehera. Madrilen, Bilbon, Donostian... batez besteko abiada goizeko zortziak bederatzia aldera orduko 6-7 kilometrokoa izango da.

Gerra zibilak adina hil Espainiako Estatuan

H.- Autoaren arriskuak ondo aztertu dituzu.

J.C.- Autoak kokainak edo heroinak baino jende gehiago hiltzen du. Alemanian 1992an autoak heroinak halako bost hil zituen.

H.- Gazteen artean autoa omen da heriotzarik gehien sortzen duena.

J.C.- Bai. Espainiako Estatuan 34 urtetik beherako **gizaseme** gehien hiltzen duena autoa da. Eta emakumeen artean 24 urtetik beherakoak. Nola **lortu** dute hori? Autozaletasuna **suspertuz**. Gazteen zaletasun hori sasimitotan oinarritu dute, bestalde. Autoak urrutira eta azkar eramango zaituela, zazpi legoatako oinetakoek

"Aurten, zoritxarrez, asko hazi da auto-salmenta".

urtean —orain bost urte— Vietnamgo gerratean hildako estatu batuar guztiak baino gehiago; Espainiako Estatuan mende osoan autoek hildakoak (200.000 1995ean) honezkero Gerrate Zibilean hildakoak (250.000) baino gehiago izango dira, urtean 9.000.

Datu latzak dira oso. ETAK 30

idatzia, telebista...— publizitatea, lehen hamar postuetan 6-7-8 auto-etxe aurkituko dituzu. Aurten, saldu duten auto bakoitzeko 70.000 pezeta erabili dituzte publizitatean. Eta diru hori erosleak berak ordaintzen du autoa erostean.

Autoaren kalteak, ordea, ez dira hildakoak eta zaurituak bakarrik.

debekatua egon behar luke"

bezala. Boterearen mitoa, zenbat eta pitxi gehiago sartu autoan hobe: zintzilikarioak, **eranskinak**, musika-ekipoak... Mito horiek guztiak ez ditu betetzen autoak. Azkar ibiliko zarela? Ez bada. Garai batean, gutxi batzuek bakarrik zutencan bai, orduan azkar ibiltzen ziren autoak. Baina orain kitto, tokirik ez baitago auto guztientzat.

Urtetik urtera **hazi** egiten da auto-kopurua. Aurten, **zoritxarrez**, asko hazi da salmenta. Urtariletik irailera Espainiako Estatuan hamar familiatik batek autoa erosi du, milioi bat auto gehiago. Horrela ezin da jarraitu. Datu latzak bildu ditut nik liburuan: 48.000 hildako

urtetan 900 lagun hil ditu, eta komunikabideentzat eta arazo izugarria da hori. Baina autoek urtero 9.000 lagun hiltzen dituzte, 15.000 **elbarritzen** eta 150.000 **zauritzen**, eta ezer gertatuko ez balitz bezala jarraitzen dugu. Nola liteke komunikabideetan hori egunero albiste ez izatea? Erantzuna: auto-industriaren publizitatea. Zuk aztertzen baduzu edozein komunikabidetako —prentsa

"Espainiako Estatuan urtean 9.000 lagun hiltzen ditu eta 15.000 elbarritzen"

Autoa da gaur egunean **kutsatzaile** nagusietako bat. Izan ere, bai erabileran eta bai **ekoizpenean** erasotzen baitio ekologiarri. Eta gaur egun nabarmena da klima aldatzen hasia dela. Teleberria ikusten duzu, eta **Ertamerikako uholdeak** azken 40 urtetako larrienak izan direla, iaz izan zela hotz-beroa neurtzen den azken 136 urteetako urterik beroena eta 10 urterik beroenak 80. eta 90. hamarkadakoak izan direla. Klima-aldaketa horren **errudun** nagusietako bat autoa da. Hiri handietako kutsaduraren %70a edo autoak sortua da.

H.- Liburuan esaten duzu autoa erosi eta handik hiruzpalau urtera

hondatzeko eginak direla. Ez al da **gehiegitxo** hori?

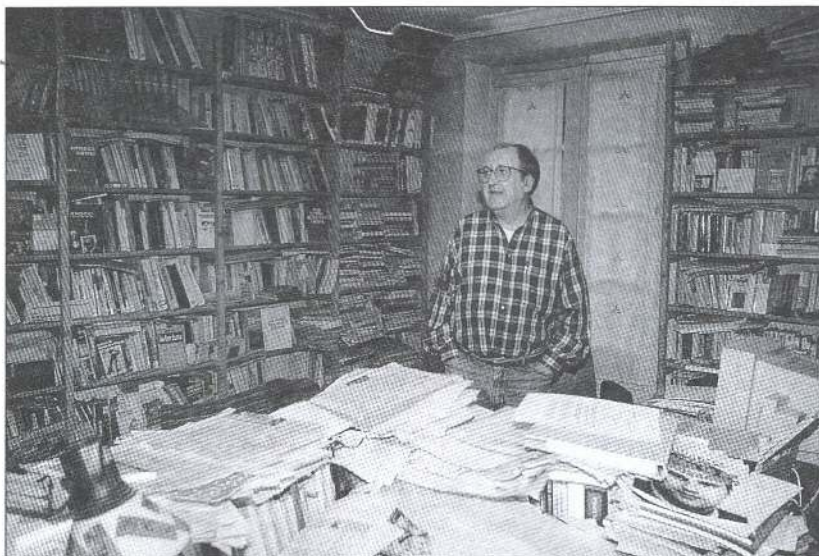
J.C.- Autoak erosi eta handik bost-sei urtera erabat zahartuta egon behar badu, hirugarrenetik edo laugarrenetik aurrera hondatzen hasi behar du. Horrek esan nahi du hirugarren-laugarren urtetik aurrera arriskutsua izango dela, berria eros dezazun. Horrelaxe egiten dituzte autoak. Baina garai batekoak ez ziren horrelakoak. Ford T-ak, edo Volkswagenak oso **iraunkorrak** ziren. Baina horrelako autoak eginez gero, ez lukete hainbeste diru irabaziko.

H.- Horrekin zerikusia izango dute gazteen istripuek, ezta? Gazteek erosten dituzte bigarren eskuko autoak eta gazteak dira istripurik gehien dutenak.

J.C.- Jakina! Istripu asko dituzte edanda gidatzen dutelako eta auto **kaskarretan** ibiltzen direlako. Askotan bigarren eskuko auto zaharretan ibiltzen dira.

Autojabeek erabiltzen dituzte ordaindu ez dituzten **azpiegiturak**

H.- Lehenago mitoez hitz egin duzu, baina ez duzu beste mito bat aipatu, autoak dirua ematen duela.

"Hiri handietako kutsaduraren %70a edo autoak sortua da".

Zuk liburuan esaten duzu autoak gizarteari sortzen dion gastuaren %60-%80a besterik ez duela **kitatzen**. Zaila da hori sinisten.

J.C.- Autoak dirua ematen die autogileei, gasolina-saltzaileei, mekanikariei, kazetariei, komunikabideei, Nafarroari -gure esportazioen laurik hiru autogintza alorrekoak dira-. Diru asko **jartzen** du **dantzan**, jakina! Botere handia du. Baina, hala ere, autojabeek

erabiltzen dituzte ordaindu ez dituzten azpiegiturak -autopistak, autobideak-, seguritateko azpiegiturak, goardia zibilen soldadak eta trafiko-tresneria... Hori guztia denok ordaintzen dugu, autoa dutenek eta autorik ez dutenek.

"Autoa etxerik ez duenaren etxea da"

LIBURUKO ZENBAIT DATU

1995ean 475 milioi auto zeuden munduan.

Osasunaren Munduko Erakundearen arabera, autoak 800.000 lagun hiltzen ditu urtean.

Autoak urtero-urtero 48.000 lagun hiltzen ditu Amerikako Estatu Batuetan.

Espainiako Estatuan urtean 9.000 lagun hiltzen ditu.

Espainiako Estatuan 1995 urtera bitartean 200.000 lagun hil ditu, ia Gerra Zibilak **adina**.

• Autoak urtean 15.000 lagun uzten ditu **elbarri** Espainiako Estatuan eta 150.000 zauritzen.

Autoa da 34 urtetik beherako gizasemeen hiltzailerik handiena Espainiako Estatuan.

Hiritako kutsaduraren %60-%80a autoak sortua da.

Urtean batez beste 5 tona karbono-dioxido aieratzen dituzte autoek.

Mexiko DC-ko haurren %87k **berun** gehiegi dute odolean trafikoaren eraginez.

Estatu Batuetako auto-jabeek 1.500 ordu kentzen dizkie urtero autoak 10.000 kilometro egiteko. Beraz, orduko 6 kilometro egiten dituzte.

H.- Gazteen beste mito bat: autoa duenak errazago ligatzen duela. Mitoa ala errealitatea?

J.C.- Ez da mito, ez. Garai batcan neskari edo mutilari burutik pasa ere ez zitzaion egingo laguna etxeko ohera eramatea, eta orain batzuei bai. Baina gaur egun gazte gehiago bizi da gurasoen etxean, 30 urtetik beherakoan artean %80-%90a. Eta askok nahiago dute etxera ez **joatea larrutara**, autoa baitute horretarako. Iñaki Yurrebaso soziologoak egin zuen ikerketa bat gazteei buruz. Eta galdera haietako bat horixe zen: non izan duzue lehenengo **sexu-jarduna**? Eta erantzun askotan autoarena azaltzen zen. Ez da mito. Autoa etxerik ez duenaren etxea da.

GEHIEGITXO.- *Un poco demasiado.*
IRAUNKOR.- *Duradero.*
KASKAR.- *Eskasa, erdipurdikoa. Regular.*

AZPIEGITURA.- *Infraestructura.*
KITATU.- *Ordaindu. Pagar.*
DANTZAN JARRI.- *Movilizar.*

LARRUTARA JOAN.- *Ir a tener relaciones sexuales.*
SEXU-JARDUN.- *Actividad sexual.*
ADINA.- *Hainbat, beste. Tanto como.*
ELBARRI.- *Paralítico.*
BERUN.- *Plomo.*

Emakumeak asma dezala!

2 Komunikabideetan ikusten ditugun **asmatzaileen** zerrendetan guztiak edo ia guztiak **gizasemeak** izaten dira. Horixe gertatu zitzaigun guri ere 292. zenbakian *Bi mende telegrafotik informazioaren autopistaraino* erreportajea idatzi genuenean. Gure zerrenda hartan ez zegoen emakume bakar bat ere. Baina badira, jakina, emakume asmatzaileak, ikerketan punta-puntan dabiltzanak. Emakume **ezezagun** horiek **itzalpetik** ateratzeko sortu dute *Emakumeak asma dezala* erakusketa. Hogeita bost emakumeren biografiak azaltzen dira hor, lau alorretan **sailkatuak**: Biologia eta Biokimika; Fisika eta Kimika; Matematika eta Astronomia; Ekologia eta Eguneroko Bizitza. Guk, **tokirik ezean**, Biologia eta Biokimika arloetako ikertzaile gutxi batzuk ekarri ditugu hona. Agian zuen herrira ere iritsiko da erakusketa. Hantxe izango duzue beste arloetakoak ezagutzeko **parada**.

Salernoko Trotula (XI. mendea)

Zirujau **ospetsua** izan zen emakume hau. Salernoko medikuntza-eskolako irakasle izatera iritsi zen emakumea alor horretan sartzea izugarri zaila zen **garai** hartan. "De Passionibus Mulierum Curandarum" izan zen haren **emaitzarik** ezagunena, emakumezkoen **gaitzei** buruzko liburua. Europako medikuntza-eskoletan **oinarrizko** liburua izan zen 7 mendetan. Bi **xede** nagusi izan zituen: garaiko medikuei emakumearen anatomia

irakastea eta emakumeen sufrimendua gutxitzeko **sendabideak** bilatzeko. Gogoan izan garai hartan Elizak emakumea **minez erditu** behar zela crakusten zuela.

Virginia Apgar (1909-1974)

Apgar izeneko testa asmatu zuen. Test hori haur jaioberri guztiei egiten zaie zer moduz jaio diren jakiteko. Bestalde, Columbiako unibertsitateko lehenengo emakume zirujauetako bat izan zen (1933).

Rosalind Franklin (1920-1958)

ADNaren **egitura** ezagutzeko **ezinbesteko** urratsak eman zituen. Haren lanetan oinarritutako ikerketarekin lortu zuten Crick-ek eta Watson-ek ADNaren egitura ezagutzea. Lan horrek eman zien 1962an Medikuntzako Nobel saria. Seguruenik hain gazte hil ez balitz (37 urte), Rosalind Franklin bera ere Nobel saridunen zerrendan egongo litzateke.

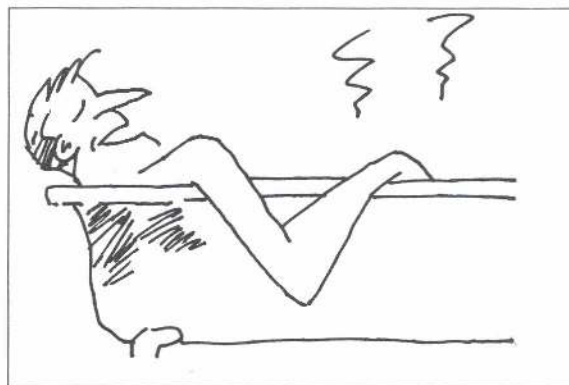
Gertrude Elion (1918-1999)

1988an Medikuntzako Nobel saria eskuratu zuen zenbait sendabide berri aurkitu zituelako, besteak beste, malaria, leuzemia, herpesa eta **hezuariaren** aurkakoak. Organo-transplanteen ondoren erabiltzeko botikak ere asmatu zituen.

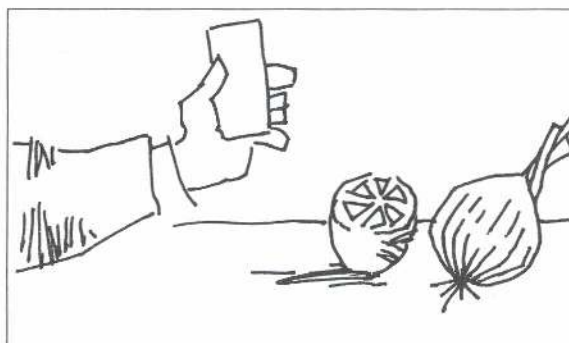
GAZTETZEKO BAINUA

1 Ur epeletan egoteko aitzakia polita da hau. Produktu asko behar dira, ordea. Honako hauek: 5 litro esne (**behi-esnea** erabili, **astemearena lortzea** zaila da eta), 1/4 kilo gatz, baso-erdi bat oliba-olio, 100 gramo bikarbonato eta larrosa-petaloekin egindako infusioa. Ura ez gehiegi berotu, 35 gradu nahikoak dira. Bestela **zimurtu** egingo baitzara.

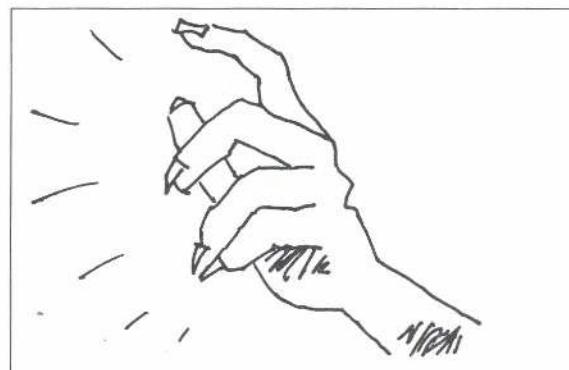
EZTARRIA GOZATZEKO, LIMOIA ETA TIPULA

1 Tipula bat eta limoi baten **zukua** behar dituzu. Elkartu tipula **xehetua** limoi-zukuarekin, eta gehitu ura tipula estali arte. Utzi gau osoan **beratzen**, eta biharamunean **iragazi** eta poliki-poliki **xurgatu**. Eztarrian denbora asko egoten bada, hobe.

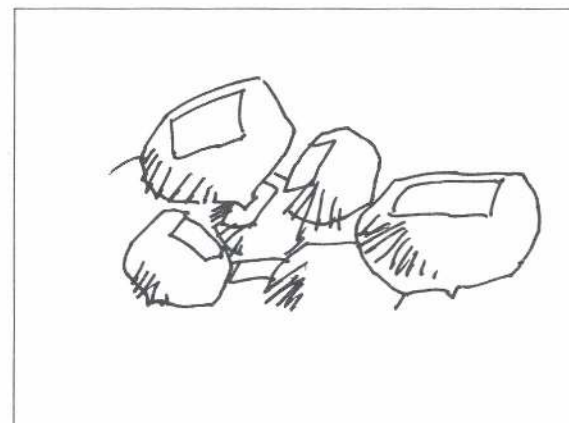
AZAZKAL POLITAK

1 **Azalek** itsusitu egiten dituzte azazkalak. Baina erraz kenduko dituzu, behatzak honako produktu hauetan beratu ondoren. **Katilukada bat oliori** nahastu bi edo hiru limoiren zukua eta sosa-perborato koilarakada bat (botiketan salgai). Eta **eragin** ondo behatzak sartu baino lehen.

GAZTAINA-PUREA

1 Osagaiak: 1/2 kilo gaztaina, 1 tipula, 2 apio **orri mamitsu**, 1 1/4 litro ur, 1/2 litro arroz-esne, gatza eta perrexila. Ebaki bana egin gaztainei eta egosi presiozko **eltzean** 30-40 minutuan. Hozten direnean, **zuritu**, eta beste eltze batean ipini egosten apioa, arroz-esnea, ura eta tipula xehetuarekin batera. Hogeia bat minutuan eduki hortxe **su motelean**. Gero, gatza bota eta beste 10 minutuan eduki egosten. Bukatzeko, turmixean pasa eta gainean perrexil xehetua zabaldu.

GAZTETU.- Rejuvenecer.
BEHI-ESNE.- Leche de vaca.
ASTEME.- Asto emea. Burra.
LORTU.- Erdietsi. Conseguir.
ZIMURTU.- Arrugar.
EZTARRI.- Zintzurra. Garganta.
GOZATU.- Leundu. Suavizar.
ZUKU.- Zumo.
XEHETU.- Txikitu. Triturar.
BERATU.- Bigundu. Ablandar.

IRAGAZI.- Colar, filtrar.
XURGATU.- Sorber.
AZAZKAL.- Azkazala. Uña.
AZAL.- Cutícula.
KATILUKADA BAT OLIO.- Una taza de aceite.
ERAGIN.- Irabiatu. Batir.
ORRI MAMITSU.- Penca.
ELTZE.- Lapikoa. Olla.
ZURITU.- Azala kendu. Pelar.
SU MOTELEAN.- A fuego lento.

Donostiako Zinemaldia 1999

Itxaropenaren ateak

3 Kursaal ederrak, egoitza berriak, ekarri zigun **erosotasuna** edo proiektzioen kalitatea ez da izan niretzat aurtengo zinemaldiaren **ezuste** nagusia; ezta etorri diren hainbat eta hainbat lehen mailako aktore-aktoresekin **solasean** aritzeko eman ziguten aukera ere. Benetan **txundituta** utzi nauena zera da: aspaldidanik geldituta edo, hobeto esanda, estankatuta zegoen zinematografia bat berpizten ari dela egiaztatu dugula. Esango dizuet Frantziako zinemagintzaz ari naizela, ulertu duzuen bezala.

Sorpresu hau haundiagoa izan da beste herrialdeetatik iritsi zitzaizkigun filmekin, batez ere, Espainia eta Euskal Herritik etorritakoekin konparatuta, Frantziako zinegileek oso garbi ulertu dute non dauden zinemaren eta bizitzaren arteko loturak, non dauden milurteko berriaren aurrean, gure gizartearen arazo larriak (langabezia, biolentzia, bakardadea, deshumanizazioa, eta abar) eta batez ere, gure gaiari helduz, zer toki eduki behar duen zinemak gizarte-aldaketa horren prozesuan. Gure zinematografia, berri, oraindik ez da fase horretara iritsi. Arazo pribatuak dira nagusi, iraganari dagozkion gaiak besterik

Bertrand Tavernier. "Ça commence aujourd'hui".

ez diete heltzen eta teknikaren **mirariak mamiaren** sakontasuna baino garrantzitsuagoak dira.

Aurtengo saioetan, bai Frantziako egile trebatuak, Bertrand Tavernier edo Michel Deville helduak, bai iritsi berriak, François Dupeyron, Laurent Cantet edo Erick Zonca, bakoitza bere erara, zinema librea, gaztea, freskoa eta denboraren **aztarnekin** lotua ari dira egiten.

Lerro hauetan, lehen ere egin ohi nuen bezala, ez dut epaimahaikoek saritu zituzten pelikulen analisia edo kritika egingo. Edozein sailetako filmik onenak, interesgarrienak —denboraren poderioz sekula ahaztuko ez ditudan horietakoak— aztertzea da nire **helburua**.

Bertrand Tavernier zinegilearen **maisutasuna** eta konpromiso soziala aski ezagunak ziren

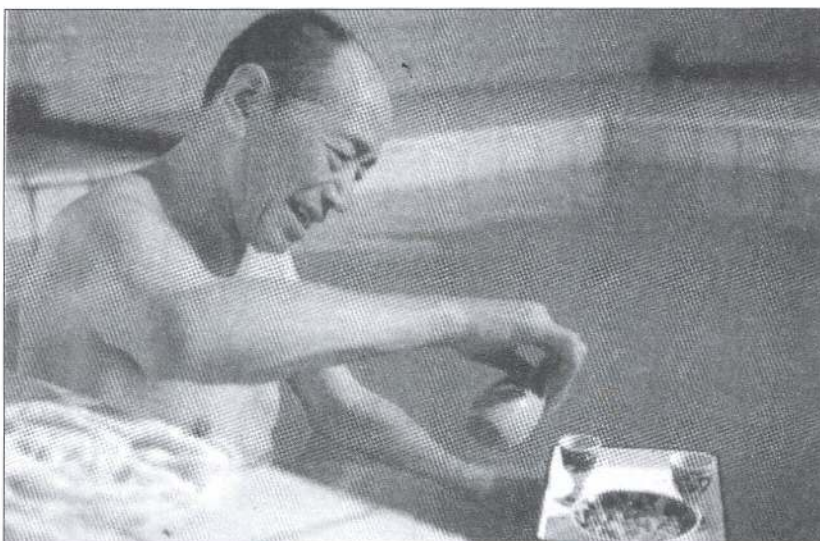
aspaldidanik. Bere azken lanean «ça commence aujourd'hui» ("Gaur hasten da"), eskolaurreko zuzendari baten bizitza eta **kezka** kontatzen ditu. Zuzendaria —Philippe Torreton aktore zoragarria— Frantziako Iparraldeko auzo **txiro** eta langabeziak jotako batean bizi da. Garai batean, **meategiek** lana ematen zuten, orain itxita daude eta begien aurrean etorkizun urria besterik ez dute ikusten. Gure protagonistak jo eta ke lanean dihardu, **bihotz onez** eta balentriaz, jendearen bizimodua hobetu nahian. Pelikula, manikeisмотan erori gabe, militantea da eta haize freskoa eta itxaropentsua dakarkigu.

François Dupeyronek "C'est quoi la vie?" ("Bizitza, zer da?") filma aurkeztu zuen nekazarien bizitza **latza** kontatzeko. Ez gaude, ez, mundu idiliko batean, Europako **behi eroen** garaietan baizik. **Ematen**

EROSOTASUN.- Comodidad.
EZUSTE.- Ustakabea. Sorpresa.
SOLAS.- Hizketa, berriketa.
TXUNDITU.- Erabat harritu.

MIRARI.- Milagro.
MAMI.- Sustantzia, guna. Meollo.
AZTARNA.- Zantzua, arrastoa.
HELBURU.- Xedea, asmoa.
MAISUTASUN.- Maestría.

KEZKA.- Ardura. Preocupación.
TXIRO.- Behartsua, pobrea.
MEATEGI.- Mina.
BIHOTZ ON.- Bondad, generosidad.
LATZ.- Lakarra, gogorra.
BEHI ERO.- Vaca loca.

Zang Yang: "Bainu-etxea".

du mundu horretan bizi den jendearentzat **etsipena, bere burua hiltzea**, edo ihes egitea, dela irtenbide bakarra. Dupeyrenek beste aukera bat eskaintzen du: jatorrizko aztarnetara bueltatzea. Aukera hori ausarta da eta irudimentsuena berarentzat. Zelai eta soroak, berez, azalean ez dira politak nekazari gazteentzat, baina barruan gordetzen duten edertasuna lan eginez aurkituko dute, sakonean gordeta baitago zorionaren giltza ezkutua.

Ez dakigu fikzioaren eta errealtatearen arteko mugak non dauden, Laurent Canteten "Ressources humaines" ("Giza baliabideak") filmari. **Belaunaldien** arteko konfliktua da film honen mamia: Aita langile **sutsua** da, beti nagusien **esanetara** erne; semea Paristik herrira itzuli da unibertsitateko "Enpresen kudeaketaz" izeneko ikasketak eginda gero. Bata langileen munduan sartuta dago, bestea, berriz, **ugazabenean**. Birmoldatzeko zorian dagoen lantegi batean kokatzen da klase-borroka latza eta **kedarik gabea**.

Gizarteko protagonistak han dabilta lehian: langileak, sindikalistak, ugazabak, **etorkinak** eta abar...

Frantziako film ausart horiek **alboan** utzita, goazen Txinara, handik etorri baitzaigu aurtengo Zinemaldiko bitxirik politenetako bat: Zhang Yangen "Bainu-etxea" filma. Lan horretan

ere hiltzorian dagoen gizartearen bizimodu jatorria, bi kulturaren arteko borroka, betiko baloreak eta berriak, atzeko teloi bezala hartzen ditu egileak. Bestetan bezala, aukeratu beharra dago. Bi anaiaren arteko eragina kontatzen du filmak; bata, hiri handitik etorria da eta, bestea, betidanik bere aitarekin, familiaren bainu-etxea zaintzen aritu da. Anaitasunean, tarteka, elkarren arteko tirabirak ageri dira, bestetan, pixkanaka-pixkanaka, denboraren poderioz, bakoitzaren **nortasunaren** aldaketak nabaritzen ditugu. Filmaren garapena umorez eta **saminez** beteta dago. Gustura, oso gustura ikusi genuen filma.

Indiako Murali Nai-ren "Heriotzaren besaulkia" bitxia da oso. Umore beltzez josia, herri txiki baten kronika da. Hasieran, egunaren eta gauaren erritmo lausoa, kontenplazio ia mistikoa, herria eta han barruko sendi pobre baten bizitza crakusten dizkigu. Bigarren zatian, lehengo adierazpen lasaia, bitxia bada ere, umore bidez, **heriotza-zigorraren** kontrako **oihu bihurtzen** da. Aurtengo Zinemaldiaren sorpresa handienetakoa izan da, zalantzarik gabe.

François Dupeiron: "C'est quoi la vie?".

ETSIPIEN.- Etsi+pen. *Desesperanza*.
BERE BURUA HIL.- Bere buruaz beste egin. *Suicidarse*.
EMATEN DU.- Dirudi. *Parece que*.
BELAUNALDI.- Generación.
SUTSU.- Suharra, gartsua. *Fogoso*.
ESANETARA ERNE.- Atento a las órdenes de.
UGAZABA.- Nagusia. *Patrón*.
KEDARIK GABE.- Sin pausa.

ETORKIN.- Inmigrante.
ALBO.- Aldamena, ondoa. *Lado*.

NORTASUN.- Izakera. *Personalidad*.
SAMIN.- Nahigabea. *Dolor*.
HERIOTZA-ZIGOR.- Pena de muerte.
OIHU.- Garraisia. *Grito*.
BIHURTU.- Bilakatu. *Convertir*.

Laurent Cantet:
"Ressources
humaines".

Linne Ramsai:
"Ratcatcher".

lehenengo lan txukuna; Portugalko Antonio-Pedro Vasconcelosen "Jaime" beharrezko zeluloidea; Eskoziako Linne Ramsairen "Ratcatcher" lan gogor eta beltza, eta, amaitzeko, Belgikatik etorri zaigun Benoit Mariageren "Mezulariak itxoiten daude", umore beltzez egindako lan hunkigarria.

Gazi-gozo sentsazioarekin gelditu nintzen aurtengo Zinemaldia bukatu zenean. Gozoa, ikusi nituen kalitatezko

pelikulengatik. Gazia, Euskal Herriko eta Espainiako **ekoizpen** zaharkituak, batzuetan manieristak, **iparrorratzik** gabeko lanak, ikustegatik. Agian zinemagintza hori denboraldi jakin batean kokatu behar dugu, agian oraindik heldutasuna falta zaigula besterik ez du erakusten. Dena dela, bide zuzenaren helmuga berriro aurkitzeko nora begiratu crakutsi digun ispilu ederra izan da aurtengo Zinemaldia.

Juan Miguel Gutiérrez

Kanadako Jeremy Podeswaren "Bost sentiduak" ondo ulertu nahi badugu, ikustoki egoki batetik begiratu behar dugu. Ez da ohizko argudioa aztertzen duen film bat. Historiaren haria ximple baino ximpleagoa da, bost minutuan konta dezakegun horietakoa. Xinpletasun horren azpian dagoenari begiratu behar diogu eta han **gogoeta** sakon eta bortitza ageri da: Non daude giza abereen komunikazioaren giltzak? Bost sentiduak, alegia? Film horrek hoztasuna, garbitasuna, eta **mantsotasuna**, Aton Egoyan egile eta lagunaren eran, erabiltzen ditu. Erlojuari begiratu gabe dastatzeko jaki gustukoena duzu film hori.

Ez dut azterketa hau gehiago luzatu nahi. **Bidezkoa** baita, beste lan zoragarri batzuk aipatu besterik ez dut egingo: Michel Deville-ren "Sachsen gaixotasuna", benetan ederra; Frantziako aurtengo uztaren beste harribitxia; Anjelika Hustonen "Agnes Browne" ustegabeko bigarren film polita; Antonio Banderasen "Eroak Alabaman"

Anjelika Huston: "Agnes Browne".

ARGAZKIA: ARTIBOKOA

Argazkia: Argazkiko Ama Birjinak utzia

Ez dakigu zehatz-mehatz Jesukristo noiz hil zen, eta noiz jaio zen ere ez.

JATETXEA URAZPIAN

1 Israelgo Eilat herrian egin dute. 100 **bazkaltiar** inguru sartzen dira. Jangelak 60 **leihotzar** ditu bertatik arrainak ikusteko. Jatetxeak *Red Sea Star* du izena, eta ez dago **oso sakonean**, 6 metro urazpian. Ez da oso garestia ere, 6.000 pezeta jo gabe hiru plater. Ardoa aparte. Telefonoa, haxe: 00 972 763 477 22.

XXI. MENDEAN GAUDE

1 Jesukristo jaio zela jakin zuenean, Herodes I Handia **beldurrak airean** eta **sutan jarri** zen. Eta bi urtetik beherako ume guztiak hiltzeko **agindua eman** zuen. Eta Mariak eta Josek jaioberria hartu eta ihes egin zuten Egiptora. Hori dio Bibliak. Eta hori **antzezten** dute Lazkaoko "Astotxo Festan".

Beraz, Jesus Herodesen garaian jaio zen. Baina Herodes bera K. a. IV. urtean hil omen zen. (Ikus entziklopediak) Horren arabera, XXI. mendea 1996an hasi zen. Gutxienez! Hori dio **behintzat** Madrilgo Unibertsitate Autonomoko Alicia Canto arkeologia-irakasleak.

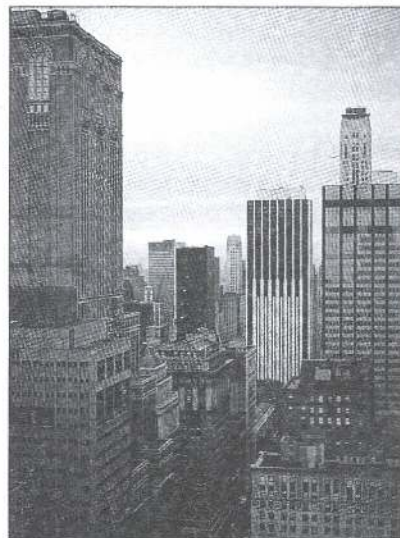
OSASUN-ASEGURURIK GABE

1 Halaxe daude 44 milioi estatu batuar inguru, seitik bat. 44 milioi horietatik 11 pasatxo 18 urtetik beherakoak dira. Han bizi diren hispanoamerikarrak ia 30 milioi dira eta **herenak** baino gehiagok ez du osasun-asegururik.

SESIOA GORA ETA SESIOA BEHERA

1 *Sesio* hitza *saio* hitzari tokia jaten ari zaio. Realak, edo beste edozein taldek, edo beste edozein kirolarik, goizez eta arratsaldean entrenatzen duenean, askotan entzuten dugu, irakurtzen, "Realak atzo bi sesio izan zituen Zubietan". Haserre ote zegoen entrenatzailea? Gaztelaniazko *sesión* ezin liteke euskaraz *sesio* izan. *Sesio* hitzak sinonimo ugari ditu euskaraz: errieta, liskar, demanda, kalapita... Bat bera ere ez da *sesión* hitzaren ordain. (Ikus Sinonimoen Hiztegia, UZEI, Elkarlanean, Donostia 1999).

ARGAZKIA: ARTIBOKOA

BAZKALTIAR.- *Comensal*.
LEIHOTZAR.- Oso leiho handia. *Ventanal*.
OSO SAKON.- *Muy profundo*.
BELDURRAK AIREAN.- Oso beldurtuta.
SUTAN JARRI.- Oso haserretu, sumindu. *Enfurecerse*.
AGINDUA EMAN.- *Ordenar*.
ANTZEZTU.- *Escentificar*.
BEHINTZAT.- Behinik behin. *Al menos*.
HEREN.- Hirutik bat. *Un tercio*.

HERTZAINAK
Hertzainak

3 Gure artean, eta hemendik kanpo ere, sekulako **oihartzuna** izan zuen RRV, Rock Radikal Vasco, edota Euskal Rock Radikala izeneko "mugimendu" haren abiapuntuetako bat izan zen hau. Kortatu, La Polla Records, Barricada, Eskorbuto, R.I.P. eta beste batzuekin batera, Hertzainak euskal **belaunaldi** baten soinu-banda **bilakatu** zen kolpe batean. Fermin Muguruzak, Kortatu taldearen **frontman**-ak, beti esaten duen bezala, **hegian**, azken ertzean, bizi izan zen belaunaldi bat, drogak berak ez bada, **horren** ondorio izan zen **HIESak**, sekulako **triskantzak** egin zizkion belaunaldi bat. Hertzainak, Gasteizen **lekututako** talde bitxi bat izan zen, Hego Euskal Herriko eskualde guztietako partaideak zituen **zainetan**, nafar, bizkaitar, gipuzkoar eta, jakina, arabarrak ere bai. Han elkartutako musikoek, Heavy Metal-a zuten asmo, baina instrumentuak ez menperatzen estilo horrek eskatu bezala, eta azkenean Punk aireetan bukatu zuten. Lehen disko honetan, ordurako izen handia zuen Rupert Ordorika zuten **aitaponteko**. Oñatiarrak ondo zekien, zein sorotan ari zen **hazia ereiten**. Bere hutsune guztiekin, Hertzainak taldearen lehen disko hau, laurogeigarren hamarkadako diskorik interesgarrienetako bat da gure artean. Zuzena, **gardena** bezain **gordina**, eta ezer barkatzen ez duen gazte-talde baten ihes-balbula. **Potroetaraino** eginda dauden mutil batzuen momentu musikala. Besteak beste, disko honetan sartu zituzten, "Eh Txol!", "Ta Zer Ez Da Berdin" edota "Pakean Utzi Arte". Urteek aurrera egin zuten bezala, Hertzainek ere aldatzen jakin zuten, eta beste aire batzuk arnasteko **gai izan** ziren munduko **duintasun** guztiaz. Taldearen hurrengo diskoetan, agian abesti hobeak ere topatuko dituzu, baina Hertzainak-en estreinu lan honen egonezin, umore ziniko eta errebelia errepikaezina dira.

THE CLASH
From Here To Eternity
2.900 pta.

3 Strummer-en ahotsa nire gusturako rock-aren historiako bozik komunikatzaileenetako bat da. Asko ez nituzke jarriko haren aurretik, beti bezala Joey Ramone guztien gainetik, eta hortik atzera... Asko ez. The Clash-ek urteak eman ditu isilean, eta disko honen kaleratzeak, printzipioz, ez du esan nahi ber-elkarketa bat gertatu denik. Disko honek, oso ondo funtzionatzen badu ere, ezin liteke esan, lehen ere horrenbeste printzipio zituen banda bat, haiek denak saltatu, eta musika-kontuetara itzuli behar duenik diruagatik bakarrik, **garaikide** eta "filosofia-kide" izan zen, Sex Pistols-ek, duela urte pare bat, egin zuen bezala. Zuzeneko emanaldi-zatiz osatutako diskoa da, 78/82 bitarte horretakoak denak. Lehen aipatutako Strummer, Jones eta Simonon kantu guztietan ageri dira, eta bateriajolea batzuetan **zoritxarreko** Topper Headon da eta beste batzuetan Terry Chimes. Abesti guztiak, ezinbestekoak dira talde honen ibilbidean, hala ere batzuk falta dira, esate baterako, gure bihotzeko "Bankrobber". Ez ote zuten abesti horren fundamentuzko zuzeneko grabaziorik?

PIZTIAK
Zero
700 pta.

3 Hamarkada indartsu hasi zuen Ondarruko banda honek. "Tu-k" izan zuten beren lehen izena. Baina, Erresuma Batuko "siniestroen" itzala gainetik kentzearekin batera, beste izen bati, Piztiak-i, heldu eta bide berrietatik abiatzea erabaki zuten. Norabide-aldaketak ordea, ez zuen esperotako **harrera** izan eta urte batzuk gelditu ez baina aurrera asko egin gabe eman dituzte. Disketxe-aldaketak ekarri die arnasa berria. Orain Gaztelupeko Hotsak-en eskutik kaleratzen dituzte diskoak; ez dute lehen adina presio, eta askatasun horrek talde hau zeharo biztu du. Uribe anaiek, Txomin musikoa eta Kirmen letrista, J. Aranbarriekin lortu duten ezkontza, ez da familiarik onenetan ere askotan gertatzen. Piztiak goraka dioa. Orainarte egin duten lanik onena da Zero izeneko hau. Oso ona. Distorsionatutako gitarrak **astintzen** gozatu egiten dute hauek, eta hori antzeman egiten da. Gainera, teknologia berriak aprobetxatuz, diskoko azken kortea, lehengo kantu baten bideo-klipa da. Mundiala hura ere. Soinuz zein irudiz.

JoseIna Etxeberria

**SANTA MARIA
KATEDRAL
ZAHARRA,
BERRI**

Patxi Zubizarreta
Arabako Foru
Aldundia, 123 or.
2.500 pta.

3 Ezohikoa da oraingoan hizpide dugun liburua, ezohikoa eta ederra aldi berean.

Ezohikoa dugu dibulgazio-liburua izanik ez duelako halakoen itxurarik. Batetik, katedralaren historia era **xumean** eskaintzen digu eta, bestetik, eraikinari eta hirari buruzko zenbait argibide, pasadizo eta **lekukotasun** dakarkigu. Azken hauen artean aipagarria da Victor Hugoren Gasteizi buruzko deskripzioa edo Hans Christian Andersen-en hitzak Gasteizko negua gogoratzen dituztenak. Aipatzekoa da, era berean, liburua bi hizkuntzatan eginga azaltzea, horrek lagundu egiten baitu arkitekturaren inguruko zenbait hitz hobeto ulertzen, irakurlea atzera aurrera ibiltzera behartu gabe.

Ezohikoa da eta deigarria liburua eskaintzen dituen hainbat marrazki eta ilustrazioengatik. Hauek, ederrago bilakatzeaz gain, irakurketa atseginago egiten dute. Txalogarria berez, Jokin Mitxelena oiartzuarraren lana. Lehendik ere idazlea eta ilustratzailea arituak dira elkarlanean eta hortik sortuak dira *Elur beltza*, *Ostiraletako opila*...

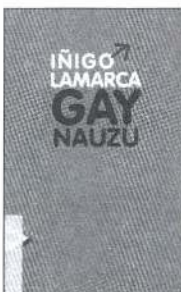
Ezohikoa baita ere, liburua egituraren aldetik, bi atal bereizi baitakartza. Lehenengo atalean, *Gau bat aingeru artean* hartan izeneko ipuina kontatzen zaigu eta, bigarrenean, zenbait ohar historiko, artistiko eta literario. Ipuinak, Maria Magdalena eta Joan lapurra ditu protagonista. Gau batez Maria katedralera joango da ikerketa-lanean jarraitzeko asmoz eta Joan izango du bisitan. Bien arteko elkarriketa luzea eta katedral barruko ibilerak kontatzen dizkigu

Benjamin aingeruak, hau ere bi aingerukiderek, Dabid eta Gabrielekin, han ibiliko baita **harik eta eguna argitu arte**.

Liburuko lehen zati honek bigarrenarekiko interesa pizten du eta katedralaren inguruko **xehetasun** gehiago jakin nahi izatera bultzatzen. Ondoren, bigarren atalean, arte gotikoari buruzko zenbait xehetasunekin batera katedralaren eraikinari buruz hitz egiten zaigu, hala nola dorrea, triforioa...

Azken hitz edo epilogoari iritsi aurretik zahar berritzearen plangintza nagusia eta metodologiaren nondik norakoak zehazten zaizkigu. Iazko urtarilean zaharberitzearen albisteak prentsan kaleratu zenetik, hainbat ikertzaile ari da lanean sei mende luzez bizirik dirauen eraikinean.

Bukatzeko, esan dezagun lortua duela egileak **hitzaurrean** aipatzen duen helburua, hau da, "katedrala ikusi ez zuenari, hura ikusteko **irrika** piztea; katedrala ikusi zuenari, oster, han ikusitakoa **molde** patxadatsu eta argian **hausnartzeko** aukera ematea".

GAY NAUZO

Iñigo Larmarca
Alberdania,
92 or.
1.000 pta.

3 Alberdania etxeko Zerberri sailean dago kokatua oraingoan hizpide dugun liburua.

Aurretik *Etxepare porno* edo Joxerra Garziaren *Jon Sarasua, bertso-ispiluan barrena* bezalako lanez gozatu ahal izan ginen.

Gay nauzu idazlearen homosexualitatearen **aitortza** da batetik eta sexualitate hori normaltasunez bizitzeko eskubidearen **aldarria** bestetik. Bi alderdi hauek,

pasarte desberdinetan konbinaturik, atseginez irakurtzen den liburua dute **emaitza**.

Lehenengo alderdiari bagagozkio, pertsonaiak bere gogoetei tira eginez, hasi umetasunetik eta heldutasuneraino sufrututako **bizikizunak** dira kontagai. Horrela, bederatzi urte zitueneko **oroitzapenekin** hasten da liburua, sexu-kontuetara esnatzera doan mutilari inposatzen zaizkion **eredu** heterosexualekin. Kontaketa bere momentu **garratz** eta mingotsenera iristen da nerabegaroko egunkari-puskekin. Hauetan bere barne-**-gatazka lazarria islatzen** saiatzen da modurik fideleren. Samindura garratza darie maitemintzoaren inguruko pasartei: "Hauxe izango da nire bizitzaren arantza, nire bizitzaren gurutzea (...) Hauxe da nire destinoa: negarraren **harresi** moduko bat eraikitzea... penak, doloreak eta negarrak. Ezinegonak eta tristezia".

Halere, maitasuna sentitzearen garrantziaz oharturik, honela **diosku**: "Behin egon naiz maitemindurik oso, zein ederra izan zen. Azken batean sentimendu garbia, ingenuoa, **gardena** da, eta horixe da ederra..."

Bere biografiako pasarte horietatik at badira liburuan sexualitatea eta beste zenbait alorri buruzko gogoeta eta hausnarketa. Historian atzera eginez zibilizazio eta kultura desberdinetan sexualitatea ez da modu berdinean bizi izan.

Testigantza-liburua dugu, beraz, orainarte batere ohikoa izan ez dena, ausarta eta tolesgabea. Hainbeste sufrimendu sortarazi dio sexualitateaz, berriz, honela dio pertsonaiak: "Berririo jairoz gero gay izatea hautetsiko nuke zalantzarik gabe".

Homosexualitatearen normalkuntzarako urrats bat bilakatu den liburu honen ondotik jarraitu dezatela aurrerantzean ere antzekoak kaleratzen.

Agurtzane Aiestaran

EZOHIKO.- *Inusual*.
XUME.- *Apala. Sencillo/a*.
LEKUKOTASUN.- *Testigantza*.
HARIK ETA EGUNA ARGITU ARTE.- *Hasta el amanecer*.

XEHETASUN.- *Ñabardura. Detalle*.
HITZAURRE.- *Aitzin-solasa. Prólogo*.
IRRIKA.- *Desio edo gura bizia*.
MOLDE.- *Era, modua*.
HAUSNARTU.- *Gogoetatu. Reflexionar*.
AITORTZA.- *Confesión*.
ALDARRI.- *Proclamación*.
EMAITZA.- *Ondorena. Resultado*.

BIZIKIZUN.- *Vivencia*.
OROITZAPEN.- *Gomuta. Recuerdo*.
EREDU.- *Modelo*.
GARRATZ.- *Mikatza, mingotsa*.
GATAZKA.- *Borroka*.
LAZGARRI.- *Lacerante*.
ISLATU.- *Errainutu. Reflejar*.
HARRRESI.- *Murrua. Muro*.
DIOSKU.- *Esaten digu*.
GARDEN.- *Transparente*.

EUSKARA HOBETZEN, Euskadi Irratiaren eta HABEren arteko irratsaio berria

2 Euskadi Irratiak urriaren 4az geroztik saio berri bat eskaintzen du egunero astelehenetik larunbatera, *Euskara Hobetzen* izeneko. Izenburuak berak erakusten duen bezala, euskararen kalitatea hobetzea du **helburu** saioak. Irratsaio didaktiko hau Euskadi Irratiak eta HABEk prestatu dute elkarlanean.

0 Akats izeneko publizitate-kanpaina hark ez zuen **emaitza** handirik izan euskararen **zuzentasunean**. Izan ere, euskaraz **makina bat akats** ikusten eta entzuten jarraitzen baitugu egunero-egunero. Prentsa idatzia asko erabili izan da euskal **hiztunei** euskara hobetzen laguntzeko; irratia ez hainbeste, ordea. Eta, hain zuzen, irratia da euskal hiztunei zuzenean **iristen** zaien komunikabidea. Horregatik **ekin** diote HABEk eta Euskadi Irratiak elkarlanari.

Egunean hiru aldiz

Irratsaio laburra da. Bi minutu inguru irauten du eta egunean hiru aldiz errepikatzen da, 06:58etan, 12:58etan eta 18:05etan, era guztietako entzuleengana iritsi nahi baitu. Eguneroko hizkuntz

jardunean egiten ditugun akatsik **zabalduei** erreparatzen die, **oker esandakoak nabarmentzen** ditu eta euskara egokian nola esan beharko lirakekeen azaldu.

Bi minutuko irratsaioa da

Saio bakoitzak, dena den, gai bakarra du **ardatz**. Lehenengo saioa, adibidez, ongi etorria egiteko esarekin osatu zuten. Maiz ikusten eta entzuten dugun ONGI ETORRIAK! erdal kutsuko horren

hiztunok eguneroko jardunean izaten ditugun hainbat zalantzari erantzun nahi die, beti ere, Euskaltzaindiak zalantza horien erantzunak **araututa** dauzkan neurrian. Gainerako kasuetan, jasotako galderak Euskaltzaindiari bideratuko zaizkio **adituek azter ditzaten**. Dena den, saio honek ez du **inondik inora** itzultzaileen lana **ordeztu** nahi. Irratsaioaren helburua ez da itzulpen-zerbitzua eskaintzea.

Zalantzak argitzeko telefonoa edo posta elektronikoa

ordez, betiko ONGI ETORRI! esamoldea erabili behar dela **gogorarazi** zuten. Beste irratsaio batean, berriz, urtebetetze-egunean ezin dela esan GAUR NIRE ZORIONAK DIRA hurrei behin eta berriz entzuten diegun esaldia. Zenbakien idazkerarekin osatu zuten beste bat.

Zalantzak argitzen

Bestalde, irratsaioak euskal

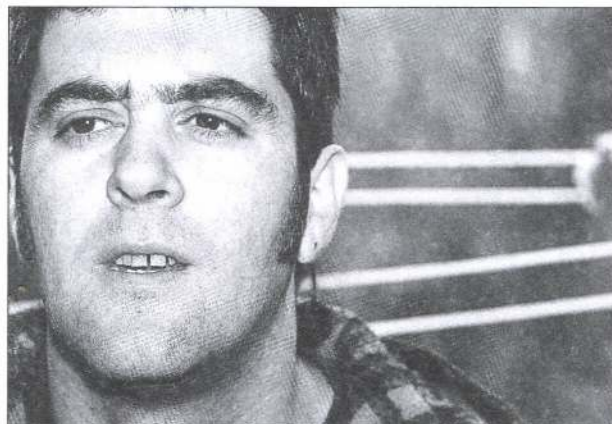
Euskal hiztunen kezken berri jasotzeko, HABEk zerbitzu berezia eskaintzen du bai telefonoz bai posta elektronikoz. Euskarari buruzko zalantzaren bat duen edozeinek HABEko 943-02 26 40 telefono-zenbakira edo "habe@ej-gv.es" posta elektronikora **jo ahal izango** du, *Euskara Hobetzen* saiorako dela azalduz. Gogoratu HABEk zuei erantzuteko zuen helbidea behar duela. Beraz, ez ahaztu erantzungailu automatikoari zuen datuak ematea.

3 Astigarragako AEK euskaltegiak bere panpina edo maskota du: Babaxi babarrun morea. Abesti bat ere badu Babaxik. Panpina, abestia, abestiaren letra... taldean egin dituzte euskaltegian, irakasleen eta ikasleen artean. Eta gu bertako irakasle den Andoni Tolosarekin, Morau abeslariarekin, Babaxiz hitz egitera joan gara. Baina beste gai batzuk ere izan ditugu **hizpide**.

HABE.- Azalduko al didak nola sortu zen Babaxi?

ANDONI TOLOSA.- Ikusi genian euskaltegiak indar gutxi zuela kalean. Kontuan hartu behar da Astigarraga oso herri txikia dela, eta euskaldun kopuru handia dagoela, %60a edo azken **errolaren** arabera. Urtetan euskaltegirik gabe egon gaituk, eta bazeramazkiagu bospasei urte edo hainbat talderekin berriro. Beraz, horixe nahi genian: euskaltegiak indarra izatea kalean eta betiko diskurtsoa "euskara beharrezkoa da..." horren orde, beste elementu

Andoni Tolosa, Morau

ARTXIBOKO ARGAZKIA

Ikasle guztien partaidetza

H.- Babaxik bere abestia dik CD formatoan (Gaztelupeko Hotsak). Musika hik jarritakoa duk; letraren ostean jarritakoa?

A.T.- Ez. Aurrena "kantu zero bat" grabatu genian, "la, ra, la, ra" eginez, letrarik gabe. Eta horren gainean talde bakoitzak osatu zian

A.T.- Sortzerakoan bai, baina gero entzun egin diagu besterik gabe. Bestela *hutsuneak bete* teknika erabiltzen diagu normalean, letren gainean lan egin. Adibidez, azpi-taldeak egin eta bakoitzari estrofa bat emanez... Baina gaur egungo ikasleek musika entzuten ditek, eta entzundako musikari buruz galderak egiten zizkidatek, eta

"Astigarragan sagarra duk guztien sinboloa,

bat sortzea, herriak esateko Babaxi=euskara=AEK.

H.- Mattin marrazkilariak egin dik Babaxi, ezta?

A.T.- Hainbat proposamen egin zizkian, eta azkenean euskaltegian babarrun morea aukeratu genian, Babaxi. Galdetzen zigutek zergatik ez sagar bat, Astigarragan gaudenez... Ba, beste guztiek dutelako sagarra...

H.- Eta izenarena?

A.T.- Mattinek proposatu zian izena, baina euskaltegian lehiaketa bat antolatu genian.

"Kantu bat asko gustatuz gero, buruz ikasten diate ikasleek"

kanta, eta aitzakia horrekin afari bat antolatu genian, eta talde bakoitzak bere abestia kantatu zian. Eta hiru kantuekin bakarra osatu gero. Ondoren asteburu batean bildu gintuan musikariak, teknikariak, eta azkenerako utzi genian ahotsak grabatzeko lana. Ikasle guztiak Leizarango baserri batera eraman, lagun baten estudiora, eta listo!

H.- Zenbat kopia atera dituzue?

A.T.- Ehun, berrogeita hamar ikasleen artean **banatzeko** eta beste hainbeste herrian banatzeko. Matrikulazio-kanpaina hasi zenean diskoa bidali genian.

H.- Sortu duzue kanta, eta gero ze erabilera izan dik euskaltegian?

saiatzen nauk musika hori gelara ekartzen, kantu jakin batzuk...

Landu, eta kantatu... Edo kantatu **soilik**. **Ze**, esaterako, *Izarren Hautsa* lantzen baduk hitzez hitz hil egiten dituk.

H.- Nesken eta mutilen gustuak ezberdinak dituk.

A.T.- Ez zekiat ze esan. Sumatzen diat normalean neskek eskatzen dituztela kantuak. Aizu, "Mikel Markezen ez zekiat ze kantu... Atzo, Mikel Urdangarinen kantu hau..." Eta beste askotan **adi egotea** duk... Nik normalean irratia piztuta izaten diat gelan, beste ariketak egiten ari garen bitartean, irradi euskaldunen bat, eta interferentziarik sortzen ez duen

HIZPIDE.- Mintzagaia. Tema de conversaci3n.

ERROLDA.- Censo.

PARTAIDETZA.- Participaci3n.

BANATU.- Partitu. Distribuir.

LANDU.- Jorratu. Trabajar, cultivar.

SAIATU.- Ahalegindu. Intentar,

esforzarse

SOILIK.- Bakarrik. Unicamente.

ZE.- Bada, ezen. Pues.

ADI EGON.- Erne egon. Estar atento/a.

bitartean, eta bat-batean sortzen duk... "aizu, eta kantu hori?"... Bere interesgunetik abiatzeko modua duk. Ze kantuetan diagu arazoetako bat duk erraz zaharkitzen direla. Bazeudek kantu klasikoak, betikoak, *Izarren hautsa*, *Lau teilatu*, beti landuko direnak. Baina adibidez, gaur egun *Behin batian Loiolan* lantzea... ez zaidak iruditzen, nahiz eta bere garaian izan kristona... Gero argi izan behar duk zein den hire gustua eta zein ikasleena... Erdibide bat **aukeratzea**... Nire taldekoek gehiago maite dizkiate ni baino kantautore melodikoagoak...

H.- Beraz, abestiaren letrari garrantzi handia ematen ziotek.

A.T.- Hala duk. Beren arazoa duk: "kantu hau asko gustatzen zait eta gustatuko litzaidake jakitea **zehatz-mehatz zer dioen**".

H.- Eta ikasleen artean sumatu duk abestien letrak ikasteko **joera**?

A.T.- Bai. Bai. Asko gustatzen

Hernaniko euskaltegian, Leitzako barnetegian, Zaldibian, Egian, Tolosan... Eta Lasartetik ere deitu zidaan talde batek, lanen bat ari hituen egiten, eta lan horren barruan niri elkarriketa bat egin nahi zidatela.

ETB1eko Sorginen Laratza saioan Morauren kantu bat entzun daiteke

H.- Azken maxi-singlean *kantu galduak* horretan ez dituk letrak sartu konpaktoan.

A.T.- Eta damutzen nauk.

H.- Beste hire kantu bat ere, zati bat, ia egunero entzuten diagu ETB1eko Sorginen Laratza saioan, "Ez gaude konforme!" gazteentzako atalean: *Guk mundua aldatuko dugu* kantua. Kantuak zioek "Ni naiz guai, nere lagunak guai dira, nere lagunak ez direnak, horiek ez dira inolaz ere guai..." Kantu hori nola sortu huen?

-eztabaidarik... *Ni hi baino ezkertiarra goa nauk...* hori zuan azkenean dena... Eta esatea *gure ideiak dituk onenak gu garelako*, eta hor ez duk eztabaidarik ametitzen. Eta hori ezin nian eraman, eta horrela sortu nian kantua. Askotan gazteak, ni ez nauk hain gaztea baina, hain iraultzaile eta hain gorri eta **aurrerakoi**, azkenean erortzen gaituk geure gurasoen jarrera sektario **berdintsuetan**: "gure ideiak dira onak geureak direlako". Hori zuan jarrera, irratia egon zuan ia bi urte aireratu gabe, eta orain zorionez, indarberrituta zebilek. Kantua giro horretan sortu nian, baina kantu irekia duk, norberak bere **eskarmentuari** lotzeko modukoa. Kantuan azaltzen den pentsakera, zoritxarrez, indarrean zegoen gaur egun. Eta ez nauk besteei buruz ari, gutaz ari nauk.

H.- Gustatzen al zaik Sorginen Laratza?

A.T.- Euskitze bai. Saioaren formula ez, gata eta piperra falta zaiok, eta Klaudio Landa ez diat agoantatzen. Esaten diat, ez diat gehiegitan ikusten ere.

guk babarruna aukeratu diagu"

bazaic, bai. Bazegok neska bat Mikel Markezekin itsututa dagoena... ez duk bakarrik letra ikastea, duk denon artean kantatu, lotsa **gainditu** piska bat...

Andoni Tolosa, Morau, euskaltegi askotan izan da

H.- Gitarra ekartzen duk euskaltegiara?

A.T.- Neure kantuak jotzeko batez ere. Oso kantu gutxi zekizkiat beste abeslarirenak. Bestalde, euskaltegi askotan jo izan diat. Batzuetan euskaltegiari begira antolatutako jaialdietan, bestetan erdi-euskaltegiara erdi-kanpora zuzendutako emanaldietan... Ourretako Xenpelar euskaltegian,

A.T.- Liskar handi batetik sortutako kantua duk. Hernanin bazegok irati libre bat, Molotov Irratia, eta garai batean sekulako iskanbila sortu zuan barruan. Iskanbila horren barruan azkenerako guztia irrazionala zuan, ez zegoan ez eztabaida ideologikorik, ez jarrera-

AUKERATU.- Hautatu. *Escoger*.
ZEHAZT-MEHATZ.- Zehazki. *Con todo detalle*.
ZER DIOEN.- Zer esaten duen. *Qué dice*.
JOERA.- *Tendencia*.
GAINDITU.- Garaitu. *Superar*.

LISKAR.- Sesioa, eztabaida, iskanbila.

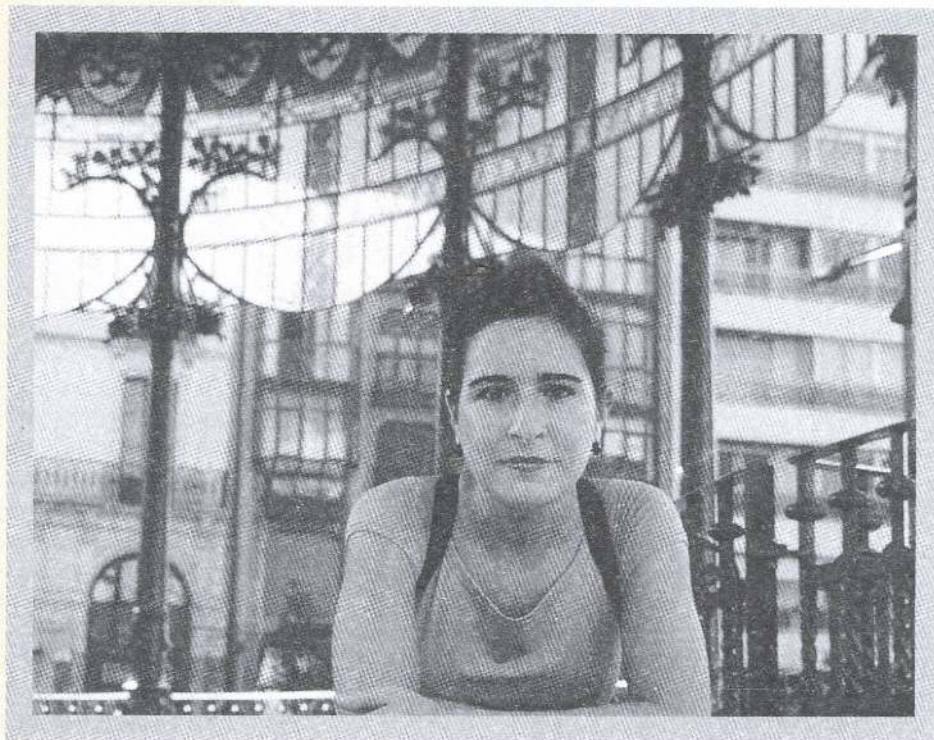
AURRERAKOI.- *Progresista*.

Aurkakoa: atzerakoi.

BERDINTSU.- Berdin+tsu. Ia berdin. *Casi igual*. Era berean: halatsu, bateratsu...

ESKARMENTU.- *Experiencia*.

Miren FERNANDEZ

ARGAZKIA: HABE

2 Miren Fernández Frantzesenak 22 urte ditu. Azpeitiar zarauztartua da. Asteartea, hilak 13 batean jaio zen. Baina horrek ez dio **zorigaitzik** ekarri. **Aitzitik**, orain ari da ezagun egiten, arrakasta **lortzen**, bere lanari esker, etxean izan duen musika-giroari esker, eta ETB*li* esker, dena esan behar bada.

Izar Bila saioan egin zen ezagun, Arriagako finalera iritsi baitzen **lehiaketa** horretan. Baina Izar Bila horren aurretik ezagutzen zuen ETB: "Jose Mari Iriondo egun batean afaltzera etorri zen etxera eta esan zidan Aire-Aire programara eramango ninduela. Biolinista batekin joan nintzen. Pianoan jotzeko kanta bat eraman nuen eta Donostiako denda batera etorri ginen pianoan aproba egitera kanta horrekin, ni eta Aire-Aireko neska

bat. Horretan ari nintzela, Benito Lertxundi sartu zen dendara, baina ez genuen hitz egin elkarrekin" esan zigun. Handik gutxira, B. Lertxundi bera eraman zuten ETB*ra* elkarriketatzerara, eta **ezustea** eman zioten: Miren Fernandezek oriotarraren abesti bat jo zuen pianoan, eta abestu.

Erakustaldi horren ostean "Izar Bilakoek deitu ninduten ea lehiaketan parte hartu nahi nuen, eta nik ezetz. Baina animatu nintzen, eta finalera iritsi nintzen lehen denboraldian. Andoaingo batek irabazi zuen, Mari Fe Nogalesek. Sorginen Laratzen ere ateratzen da, eta abesten du! Izar Bilaren bigarren aldia ere abestu nuen, baina ez lehiakide gisa, gonbidatu gisa baizik". Orain Sorginen Laratza programan astero azaltzen da Miren, batzuetan pianoa

joz, beste batzuetan abesten **soilik**.

Ez du ETB*n* bakarrik abesten Mirenek, ezkontzaz ezkontza baitabil Ekai taldearekin. Talde hau zarauztarra da, Zarautz Gaztea Abesbatza bezala. Abesbatza horren zuzendari da 1997az geroztik. Beraz, Orixe ikastolako lana **laga** du **oraingoz**. Baina Gabonak arte behintzat badu **beharra** Sorginen Laratzen. Eta datorren urtean ere seguru izango duela. Eta ziur lortuko duela bere amets kuttunetako bat, Zarautzen abestea. Beharbada, Benito Lertxundiren abestiren bat, edo Ganbara taldearena: "Sorginen Laratzen abestu izan dut Zarauzko ikus-entzuleen aurrean, baina nire herrian abestea izango litzateke..." esan zigun **itxaropentsu**.

ZORIGAITZ.- Zoritzarra. *Desgracia*.
AITZITIK.- Alderantziz. *Al contrario*.
LORTU.- Erdietsi. *Conseguir*.
LEHIAKETA.- Concurso.

EZUSTE.- Ustekabea. *Sorpres*a.

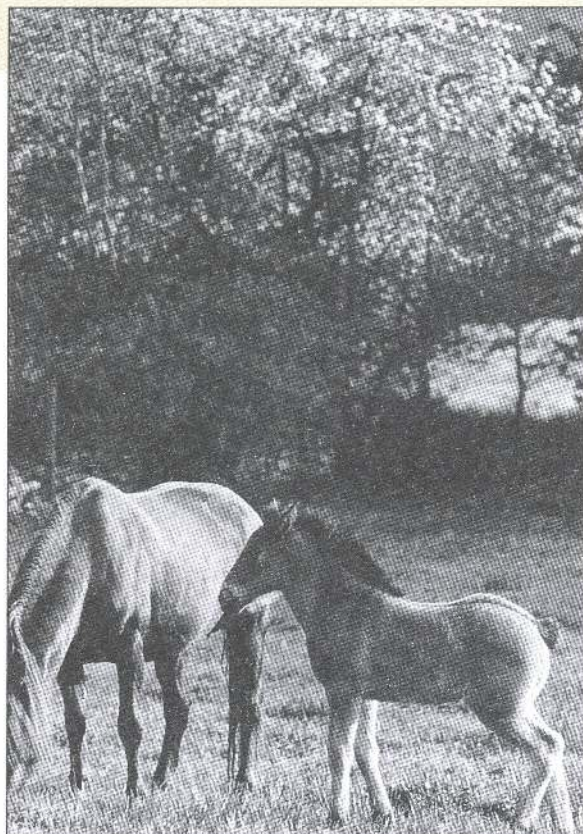
SOILIK.- Bakarrik. *Unicamente*.
LAGA.- Utzi.
ORAINGOZ.- *De momento*.
BEHAR.- Lana.
ITXAROPENTSU.- Itxaropen+tsu.
Esperanzado/a.

HABE 297

GAUBEA bakartia

Arabako mutur batean

Valderejora joango gara gaurkoan, Gaubeako **eskualdera**. Gaubeako **izadi** ederra bizirik dago oraindik, bere **eremu** bakartian isilik, mundutik urruti, euskaldun gehienok ahaztuta. Izan zuen, bai, garai batean bizia, artzainek eta nekazariek aurkitu egin zuten han, gogorra bazen ere, bizitzeko modua. Gero ia bakarrik geratu zen, jendea herri handiagoetara joan baitzen bizimodu hobearen bila. Dena dela, gaur egun ez dago hain ahaztuta, **suspertu** egin zaigu apur bat azken aldi honetan. Izan ere, horko **barruti** bat parke natural izendatu zutenetik, berriro bueltatu egin da jendea, ez bizitzera, baina bai noizbehinka hango paraje ederrak **mirestera** eta ordu atsegin batzuk lasai pasatzera. Urduñatik eta Salbada mendizerratik Gaztelarako bidean dugu, mendi-tartean, Gaubeako lurraldea, Arabako mutur batean.

Valderejon izadia bizirik oraindik

3 Ibar honetako lurretan Omecillo errekek jira eta bira asko egiten ditu, Arabaren eta Burgosen arteko mugak batetik bestera pasatuz, eta menditik behera ur hotz eta **gardenak** eramanez, Ebro ibaira **isuri** arteraino. Gaubeako Osman sartu bezain laister, Carancako **talaia** ikusiko dugu, airoso goian, **mendi-hegalean**. Erromatarrek egindako bidean barrena Ebrotik Urduñara joan-etorriak egiten zituztenen zaintzaile edo **babesle** izan da beti Osmako herriska.

Carancatik gora, erromatarren garaian Lastran egindako iruna edo kastroa ikusiko dugu. Beheko bailararen gain-gaincan ageri da, Burdin Aroaz geroztik han goian nagusi, lehen gizon-emakumeak

bizitzen jarri zirenetik. Lastrara joateko, Carancatik Omecillo errekararaino jaitsi behar da, **errota** zahar baten ondoan dagoen zubitxo pasatuz, eta pinu eta **arte-zuhaitzen** artean **bidezidor** batean aurrera egin, han ikertzaileak egiten ari diren **indusketaraino**. Lurra atera eta atera, agerian jarri dituzte antzinako **etxeekinak**, agian Brontze Arokoak dira. Kristo aurretik baino 3.000ren bat urte lehenago egin zituzten zenbait **hilobi** txiki ere bisitatuko ditugu. Azkeneko **giza taldea** orain dela 1.000ren bat urte jarri zen hor bizitzen. **Baseliza** bat egin zuten erdian, eta inguruan 57 hilobi. Elizatxo ziu aski Burdin Aroko **eraikinen** baten gainean egina da.

Ondoren, Angosto herriari egingo

diogu bisita. Carancako **mendi-barrenean** dago Angosto. Eta bertan Andre Mariaren santutegi ezaguna. Bertakoen ustez, zerbait berezia gertatu zen herrian: 1085.eko apirilaren 25ean, Ama Birjiña Hernando Martín artzainari agertu zitzaion, Omecillo erreka ondoko **belardi** batean, orain eliza dagoen lekuan. Bazegoen handik gertu, **muino** batean, ermita bat, San Pedoren basiliza. Eta han hasi omen ziren herrikoak Andre Mariari otoitz egin eta eskerrak ematen. Gaur egungo eliza 1300.urtearen inguruan jaso zen, Valpuestako kolejiataren mende eta **babespean**. Gaur egun ere, Angosto, atsedene-leku **paregabea** da edonorentzat. Han dago oraindik tente

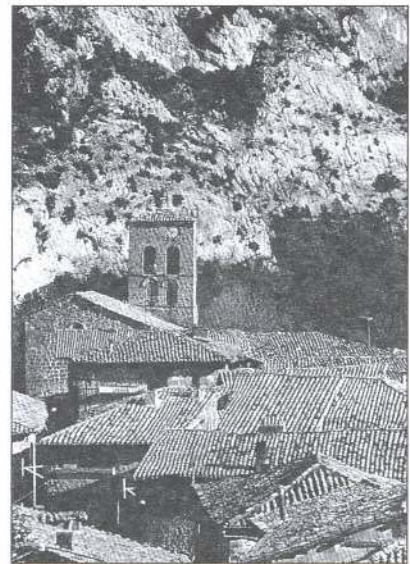
GAUBEA.- *Valdegobia*.
BAKARTI.- Bakar+ti. *Solitario/a*. Era berean: negarti, lotsati, beldurti...
MUTUR.- Ertza, izkina.
ESKUALDE.- *Comarca*.
IZADI.- Natura.
EREMU.- Esparrua, saila. *Area, ámbito*.
SUSPERTU.- Bizkortu, biziberritu.
Reanimar.
BARRUTI.- Lursaila. *Terreno acotado*.

MIRETSI.- *Admirar*.
GARDEN.- *Transparente*.
ISURI.- Bota. *Verter*.
TALAIA.- *Atalaya*.
MENDI-HEGAL.- *Falda de montaña*.
BABESLE.- Babes(tu)+le. *Protector/a*. Era berean: erosle, ikusle, idazle...
ERROTA.- Eihera, bolua. *Molino*.
ARTE-ZUHAITZ.- *Encino*.
BIDEZIDOR.- Bideska, xendra.

INDUSKETA.- Indus(tu)+keta. *Excavación*. Era berean: azterketa, ikerketa, garbiketa...
ETXEKIN.- *Resto de casa*.
HILOBI.- Sepultura. *Tumba*.
GIZA TALDE.- *Grupo humano*.
BASELIZA.- Ermita.
ERAIKIN.- *Construcción*.
MENDI-BARREN.- *Fondo de la montaña*.

Ardiak Lalastrako lurretan

San Zadornil

Varonatarren antzinako dorrea, garai bateko jauntxoek indarraren **lekuko**. Beste lurraldeetako jauntxoek bezala, hangoek ere berdin-berdin kobratzen zituzten **zergak** jeneroa saltzeagatik, haien haranean sartzegatik, edo **burdinola** erabiltzeagatik. Gaur egun ez da peajea ordaindu beharrik, jakina, eta edozein ibil daiteke, gu ere bai, lasai, bailarako hiribururaino, Villanuevaraino. Handik aurrera, Gaztelako parte.

Baina, hantxe bertan, aurrera egin gabe, alde batera jota, aurrez aurre Karria izeneko **haitzarra** ikusiko dugu, eta aurrerago, haren atzean, paradisuko sarrera, Valderejoko ipar-aldeko sarrera. Eta aurrerago, paradisua bera: garai bateko haritz eta **gaztainondoak ordeztu** dituzten **basa-pinuak**, han dauden lau auzo txiki magiko horien zelaitxo berdeak, erreka garden eta biziemaileak, parajea **inguratzen** duten mendi ederrak, horko jaun eta jabe diren **sai** eta **arrano-errege** ikusgarriak. Menditarte estuan aurrera egin, eta San Zadornil auzora helduko gara. Han bi bide daude Valderejoren bihotzean sartzeko. Bata, aurrez aurre dagoen mendia Villafriaraino

igota. Hori da biderik egokiena Puron erreka **mendi-zintzur** ederra ezagutzeko. Bigarren bidetik jo nahi bada, Zadornildik aurrera egin behar da Karria Haitzaren ondo-ondotik mendira igo gabe, parkean sartzeraino.

Erromatarren eta eremutarren lurretan

Lehenengo bidea hartuko dugu eta ikusiko Gaubeako mendi-tartean galduta dagoen eremu hori oso bakartia dela, isila, lasaia, eremitentzako modukoa. Lau auzo txiki besterik ez dago paraje horretan: Lahoz, Lalastra, Villamardones eta Ribera. Azken bi hauek erabat hustuta geratu ziren hirurogeigarren hamarkadan. Jendeak alde egin zuen, harritzko etxe batzuk besterik ez da geratzen garai bateko historiaren lekuko.

Lehen **giza arrastoak** Eneolitikokoak dira, badira erromatarren garaikoak ere. Artzain batzuk bizi ziren, bai, baina bizimodua oso **kaskarra** zen alde horretan. Batez ere Erdi Aroan indartu eta biziberritu ziren herriska horiek, monastegien eraginez. Orain ere garai bateko eremutarren kobazulo asko daude ikusgai, Araba **kristautzearen**

lekuko. Aldi batean arabiarak izan ziren lur horiek, Gaztelak bereganatu zituen arte. Gero, 1273.urtean Alfonso X Jakintsuak Bizkaiko **Jaurerriari** utzi zizkion lur horiek, beren foruak biztanleci emanez. Azkenik, lurraldea XIV. mendean Valderejo Arabako probintziaren barruan geratu zen.

Villamardones erabat lur jota dago orain, ezer gutxi geratzen da. Baina IX. mendeaz gero **hiribildu** sonatua izan zen. Bi monastegi ere izan zituen: Santiagorena eta Santa Mariarena. Eta bere eliza Ibarreko Andre Mariari eskainia. Hango kanpandorreko goiko puska Angostoko Andre Mariaren monastegian dago gaur egun.

Lalastra, nekazari eta artzain-herriska, betidanik izan da Valderejo udalerriko buru. Jendea **artzantzan** aritzen zen gehienbat, baina garia ere egiten zuten. Garia **ehotzera** Puron erreka errotara, edo San Millanen zeuden bietara eramaten zuten irina ateratzeko. Ardiak larrera botatzen zituzten, eta bazka bordan osatzen zuten mendi-barren eta txokonetan ereiten zuten garagar eta **oloarekin**. **Etsai** gogor bat ere bazuten, otsoa. Eskerrak askotan **ardi-txakur** zorrotz eta zaintzaileci!

BELARDI.- Zelaia, larrea. *Prado*.
MUINO.- Mendiska. *Colina*.
BABESPE.- Babes+pe. *Bajo la protección de*. Era berean: zubipe, arkupe, elizpe...
PAREGABE.- Berdingabea. *Sin par*.
LEKUKO.- *Testigo*.
ZERGA.- *Impuesto*.
BURDINOLA.- *Ferrería*.
HAITZAR.- Haitz+tzar. *Roca enorme*.

GAZTAINONDO.- Gaztain+ondo. *Castaño*. Era berean: intxaurreondo, sagarrondo, gereziendo...
ORDEZTU.- *Sustituir*.
BASA-PINU.- *Pino silvestre*.
INGURATU.- *Rodear*.
SAI.- *Putrea*. *Buitre*.
ARRANO-ERREGE.- *Aguila real*.
MENDI-ZINTZUR.- *Mendi-lepoa*. *Garganta, desfiladero*.

EREMUTAR.- *Eremita*.
GIZA ARRASTO.- *Resto humano*.
KASKAR.- *Eskasa, erdipurdikoa*. *Regular*.
ERAGIN.- *Influencia*.
KRISTAUTU.- *Cristianizar*.
JAURERRI.- *Señorío*.
HIRIBILDU.- *Villa*.
ARTZANTZA.- *Artza(i)n+tza*. Artzain-ofizioa. Era berean: barberutza,

Oraindik orain ere ikusiak dituzte Valderejon otsoen arrastoak, antzinako beren parajearen bila, agian. Herri horiek hustu ondoren, lantzen zituzten lur-soroak zelai eta lorategi eder **bihurtu** dira, behien eta zaldien gozamenerako.

Valderejoko mendi-tontorrak zapaldu nahi dituen, joan dadila Recuencora. Hori da puntarik altuena, 1.200 metrotan dago eta. Inguruko hegazti **harraparien** bizileku nagusia ere bada **gailur** hori. Badirudi ezinezkoa dela harkaitz hartara igotzea, baina garai bateko artzainek urratutako pasabideetatik igotzea ez da hain zaila. Lalastratik aurrera eginez Lahozerraino helduko gara, eta, juxtu herriko sarreran. Lerongo bidezidorra hartuko dugu. Mendi-bide batean sartu eta Pauldarren sakanera jaitsiko gara, erreka ondotik joanda. Hasieran bidea oso estua da, baina laister zabaltzen da. Recuenco eta Peña Karria bat egiten dituen harrizko menditzarra miresteko aukera izango dugu. Valderejoko parajea, batzuetan zelai, bestetan harkaitz, zoragarria da **benetan**.

Herrango mendi-zintzurra.

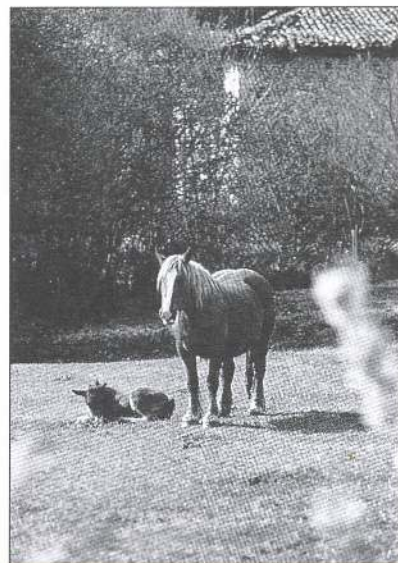
Paraje horretan, Puron erreka dugu denetan handitxoena; mendian sortzen da, eta 25 kilometro egiten ditu, Burgosko Tobalina ibarrean Ebron urak isurtzen dituen arte. Goi-menditik beheko barrenera 700 metroko jauzia egiten du, eta batzuetan bizi eta indar handikoa da. Puron erreka pasabidea aprobetxatu izan dute beti menditarrek Tobalina eta Losa haranetara jaisteko.

Erreka horri, edo hobeto esanda, **ur-jauziei** segituz, lehen aipatutako bigarren bidea eginez ezagutuko dugu egokien Valderejoko parajearen ederra. San Zadornil-dik abiatu eta egingo dugu ibilbidea, pinudi eta zelai ederretan barrena, Villafria herriskaraino. Bai ondo

jarria izena! Izan ere, inguru hori hain da hotza! Elurra eta **jela** noiznahi. Bertakoak abereen beroaz baliatzen dira, hotza hiltzeko behintzat. Horixe dute gehienbat etxeko berogailu.

Mendi-bide batean sakan aldera hartu eta aurki ikusiko dugu, aurrez aurre, San Estebanen eliza. Talaia hartan benetan itsas-faroa dirudi. Errekarekin batera behera joanez, paraje berde-ederra ikusiko dugu, eta gozatu. Arbolak ere asko daude, basa-pinuak lehenbizi, **urritzak** eta **sahatsak** ondoren. Badira han bizidun bereziak, gustura batera eta bestera, txioka, hegan alai dabilzanak: **buztanikarak** eta **ur-zozoak**, besteak beste. Hango errota zahar bateko harri zaharrek ez dute ez garirik ez artorik ehotzen, hantxe daude geldi, **orbel** artean ia ezkutuan, **goroldio** berdeak hartuta.

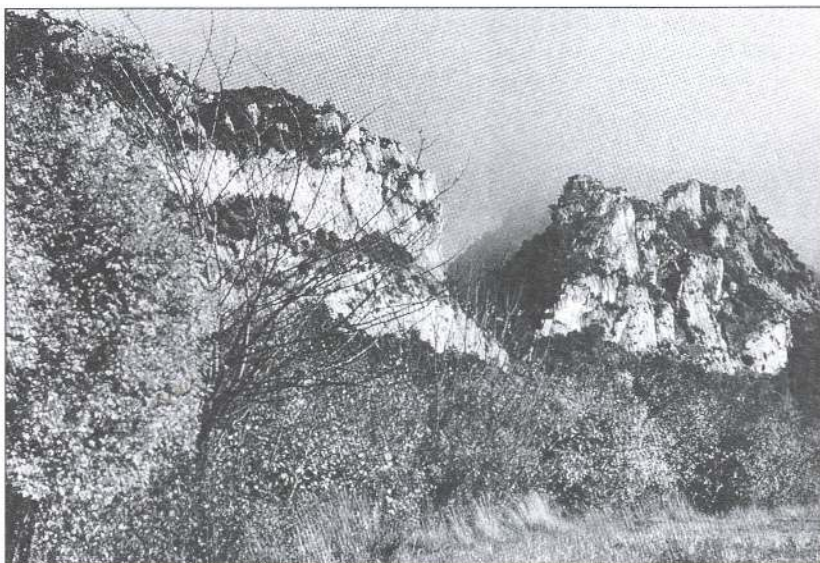
Santa Ana mendiko hormatzarrak eta Vallegrullekoak gero eta estuago egiten dute pasabidea, ia erabat ixteraino. Herrango mendi-zintzurra esaten diote. Estugune hori pasa, eta beste aldean, hori gozamina! Dena zabal-zabal, belarra edo askoa. Arbolak ere asko, **eguterakoak**, guretzako berriak: **ametzak**, **ezpelak**, arteak...

Lahozen pakea eta isiltasuna

Mediterraneoko kutsua hartzen diogu parajeari. Herriska aspaldikoa da, zaharra. Etxeak ere zaharrak dira, baina asko berri egin dituzte udaldiak lasai pasatzeko. Eta horien ondoan etxe berriak ere egiten ari dira. Batzuen eta besteen jabeek gauza bera nahi dute, izadi liluragarri horretan aldi bat lasai pasa.

Santiago Yaniz
(Erredakzioan euskaratua)

Peña Karria

3 1.- Telefono **higikorra** —badakizu autobusean, zinean, hondartzan... erakusten den hori— ez erabiltzea gauza oso sanoa omen da. Izan ere, badakizu, higikorra erabiltzen duenaren **aldean**; zenbat km gehiago egiten dituen urtean kaleko telefono publikoaren erabiltzaileak?

- A) 10 km inguru
- B) 16 km inguru
- C) 27 km inguru

2.- Hiri handietan poluzio handia izan ohi da, baina gerta daiteke hiriko poluzio guztia bertan sortua ez izatea. Esaterako, Parisck **jasaten** duen poluzioaren parte bat bertakoeck sortzen dute eta beste parte bat Alemania eta Polonia aldetik dator, haizeak ekarrita. Zenbat da bertakoeck sortua?

- A) Laurden bat
- B) Erdia inguru
- C) Hiru laurden

3.- Euroa gora eta euroa behera, Europa dela eta ez dela... esango al zenuke zenbat herrialde biltzen dituen gaurko Europako Batasunak?

- A) 13
- B) 14
- C) 15

4.- Zesarren emazteak, zuzena izateaz gain, zuzena dela eman behar du edo antzeko zerbait esan eta, zer egin zuen Julio Zesar handiak?

- A) Pompeia emaztea **zapuztu** zuen
- B) Eskuak garbitu zituen
- C) Pompeia emaztea hil zuen

5.- Aldizkari batean *protatografia* hitza topatu dut. Zer da *protatografia* hori?

- A) Pirografiaren antzeko teknika
- B) Etorkizuna **gernuaren** bidez iragartzea
- C) K.o. V. mendeko heresia, Protagoras Gaztea deiturikoak **aldarrikatua**

6.- Internet, Internet, Internet! Modernotasunaren **adierazgarri** gorena, omen. **AEBetan** hiritarren %26,3 sareari loturik omen daude. Baina munduan zenbatek erabiltzen ote dute Internet delakoa?

- A) %2,4
- B) %9,3
- C) %12,7

7.- Munduan ibai handiak daude: Amazonas, Nilo, Ibai Horia... Ibaietako urak Lurreko ur osoaren zenbat osatzen du?

- A) 0,0001
- B) 0,001
- C) 0,01

8.- Beheko euskal esaera zaharrak bi zatitan eman dira. Ea ordena egokian jartzen dituzun.

Arrantza gure astoak, ...*arrain gutxi saskian*
Ez da arrosarik... ...*erantzuna auzokoak*
Lehorreko arrantzaleak, ...*arrantza gaberik*

9.- "Emakumearen hamar urterik onenak, 29tik 30era bitartekoak". Nork esana?

- A) Honoré de Balzac
- B) Julio Iglesias
- C) Felipe González

10.- Britainiako espioitza-zerbitzuen arabera, errusiarrek **hegalez hornituriko urpekoak** egiten ari dira; ohikoak baino ur sakonagoetan ibil daitezke hauek eta botatzen dituzten torpedoek izugarritzko abiadura hartzen dute. Bitxikeria bat: zerez eginak daude?

- A) **Zurez**
- B) Hormigoiz
- C) Alabastroz

11.- Zure ustez, **noiztsu** azaldu zitzaizkien hankak Lurreko animaliei?

- A) Duela 180 milioi urte
- B) Duela 270 milioi urte
- C) Duela 380 milioi urte

12.- AEBetako Robert White neurozirujauak adierazi duenez, buru-transplantea aski aurreraturik dago. Zenbait **tximinotan** egina du dagoeneko transplante hori eta animaliatxoak bizirik daude. Zera bakarra hobetu behar: **bizkarrezur-muinen** eta **garezurreko** nerbioen arteko lotura. Hori dela eta, nolatan bizi dira transplantaturiko tximino horiek?

- A) Portaera eskizoideak ageri dituzte
- B) Paralizaturik daude
- C) Ez dira beren izenez **oroitzen**, nahiz eta gainerako ahalmen guztiak ongi kontserbatu dituzten

13.- Hannibal *Kanibal* haren ohiturak modan omen dira

HIGIKOR.- Mugikorra. *Móvil*.
ALDEAN.- Ondoan. *En comparación de*.
JASAN.- Nozitu, pairatu.
ZAPUZTU.- *Repudiar*.
GERNU.- Piza.
ALDARRIKATU.- *Proclamar*.
ADIERAZGARRI.- Berezitasuna.
AEB.- Amerikako Estatu Batuak.
ARRANTZA.- *Rebuzno*.
HEGAL.- *Ala*.

HORNITU.- *Dotar*.
URPEKO.- *Submarino*.
ZUR.- *Egurra*. *Madera*.
NOIZTSU? - Noiz+tsu? Gutxi gorabehera noiz? *¿Más o menos cuándo?*
TXIMINO.- Tximua. *Mono*.
BIZKARREZUR-MUIN.- *Médula espinal*.
GAREZUR.- Kaskezurra. *Cráneo*.
OROITU.- Gomutatu, gogoratu. *Recordar*.

munduan. Izan ere, Errusian, azken denboretan, giza gaiez eginiko jakiak (patea, etab.) aurkitzen ari omen da hango polizia, 10 kasu hilabetearen buruan, batez beste. AEBetan 200 hilketa, eta ondoko **oturuntza**, **leporatzen** dio poliziak gizonezko bati, nahiz eta berak —harro samarra **izaki** gizona— 500 ere badirela behin eta berriro esan. Ea asmatzen duzun, zaletasun gastronomiko hori dela eta, lagun hurkoa hildako zenbat pertsona daude preso AEBetan?

- A) 50 inguru
- B) 110 inguru
- C) 160 inguru

14.- Hegoafrikan edari klandestino batek hainbat heriotza eragin du azken aldi honetan. Zein dira edari horren osagaiak?

- A) Garagardoa eta automobileko bateria-likidoa
- B) Plater-**garbikaria** eta oktano gutxiko gasolina
- C) *Kalimotxo torero* dei litekeena: bertako ardo beltz kaxkarra eta zezen-odola

15.- Denbora gutxi barru, Seiko enpresa japoniarrak eskumuturreko erloju berri bat aurkeztu behar du. Zein da horren berezitasuna?

- A) Ez du pilarik, airearen eta **larruazalaren** arteko tenperatura-desberdintasunak sortzen du ibiltzeko behar duen elektrizitatea
- B) Memoria bereziaz hornitua da eta Biblia osoa irakurri ahal izango dugu erlojuaren pantailatxoan
- C) Memoria bereziaz hornitua da eta film oso bat ikusi ahal izango dugu erlojuaren pantailatxoan.

16.- Kerry Packer Australiako prentsa-enpresariak dirutza polita galdu zuen lehengo gau batean Londresko joko-etxe batean. Zenbat, hain juxtu ere?

- A) 500 milioi pezeta
- B) 1.000 milioi pezeta
- C) 2.900 milioi pezeta

17.- Azken bolada honetan, zer irakasten diete orangutanei Washington zooan?

- A) Musika: anatomia arazoengatik kantatu ezin dutenez, txistu egiten hasi dira ikasten.
- B) Dirua erabiltzen: **txanpon** batzuk eman eta haiekin moldatu behar platanoak eta bestelako jakiak lortzeko.
- C) Lan-mekanismo erraz batzuk hartzen: **eskorga**

bat harriz kargatu, eraman... Helburua: gizonek egin beharreko lanik gogorrenak animaliek egin ditzaketen aztertzea.

18.- Belgikako Anvers hirian eskola berezi bat ireki dute berriki. Helburua: hobekuntza profesionala. Ikasgaiak: fiskalitatea, kontabilitatea, merkataritza-gestioa, higiena... Zein lanbidetako profesionalak dira eskola horretako ikasleak?

- A) Gau-klubetako atezainak
- B) Pipa saltzaileak
- C) Prostitutak

19.- Mendebaleko herrialde askotan brindis bat egiterakoan *txin-txin* esan ohi da. Nondik dator hori?

- A) I. Mundu Gerratik: *txin-txin* esaten omen zuten frantses gudariak **etsaien** balen hotsaz burla egitearren. Gerra amaiturik, mundu osora zabaldu zen orain ezagutzen dugun erabilera horretan.
- B) Txineraz, *tsing tsing* **abegi** oneko esamoldea da. Kanton-go portutik zabaldu zuten mundura mendebaldeko marinelek XX. mendearen hasieran.
- C) Europako zibilizazio klasikoetan jadanik erabiltzen zen esamolde hori, bai Erroman eta bai Grezian ere. **Alabaina**, azken ikerketen arabera, Sumeriako **oholtxoetan** ere agertu da delako esamoldea (K.a. 2000 inguru)

20.- Tren bat geltokitik atera eta tunel luze batean sartzen da berehala. Zein bagoitan jarri beharko luke bidaiari klaustrofobiko batek ahalik eta gutxien sufritzeko?

Soluzioak: 46. orrialdean

OTURUNTZA.- Comida.
LEPORATU.- Egotzi. *Imputar*.
IZAKI.- Baita. *Pues es*.
GARBIKARI.- Detergente.
LARRUAZAL.- Piel.
TXANPON.- Sosa. *Moneda*.
ESKORGA.- Carretilla de mano.

ETSAI.- Arerioa, aurkaria.
ABEGI.- Harrera. *Acogida*.
ALABAINA.- Hain zuzen ere. *Precisamente*.
OHOLT XO.- Tablilla.

Hogei mila pezetako

3 Bazkoa bigarrena apirilaren 5ean egokitu zen, aurtien bezalaxe, eta Benidormen geunden, urte askotako ohiturari jarraiki. Alacanterako bideari lotu nahi gintzaizkion andrea eta biok, bi semeen **isilean**. Baina kotxez ala autobusez joan ados jartzen ez ginelarik, hitz hondar batzuk baino ez ziren aditzen ateratzen genuen **zarata** artean. Orduan bi semeak, parranda luzea eginda egon arren, esnatu egin ziren eta, gure zaratak **parte onekoak ez zirela** irudituta, logelan presentatu zitzaizkigun biak.

Handik aurrerako disimuluak alferrik ziren. Lehengoez gain, **istilu** berriak pilatu ziren Benidormeko Royal Hotelaren 605. gelan. Semeek ez ziguten utzi nahi **isuna** ordaintzen. Baina hogeita bat eta hemeretzi urteko semeei **oldartzeak** ere baduela bere balioa eta ohorea pentsaturik, aurrera egin nuen. Hori bai, andreaki **amore eman** nion, autobusean joango ginen. Azkenean, ordea, nire **kaskagogorkeria** ikusirik, lagundu egingo zigutela deliberatu zuten gure semeek eta bietako edozeinek **egingo** zuela **txofertza**.

Alacanteko "Jefatura Provincial de Tráfico" aurkitu behar genuen. Geure kasa gogor saiatu ginen arren, ez genuen lortu. Taxia hartu behar izan genuen gidari. Nondik zehar ez dakidan arren, badakit luzaz ibili ginela bueltaka. Abenida baten bukaera geratu zen taxia eta gu ere bai haren atzetik. "Son 2.500" bota zuen taxistak, guk ezer galdetzerako. Lotsa eta **amorrua** sentitu nituen aldi berean. Ehun kilometroko bidaian gasolinatan gastatuko genuena taxistak kobratu zigunari **erantsi** eta **gosari legea egiten** bagenuen, isuna hamar egun barru ordaintzeagatik egingo ziguten lau mila pezetako deskontua hutsean geratzen zen. Begi zorrotzak ziren nire inguruan.

Hamarrak puntuan ginen Alacanteko "Jefatura Provincial de Tráfico" delakoaren atarian. Burdinazko ate handiarekin egin genuen topo. **Atalburuan** Espainiako bandera ageri zen, zaharkitua, haren pean lanean ari zirenei **ardura** handirik ez balie bezala. Sei leiho zituen fatxadak, den-denak errajaz **josiak**. Alacanten izateko, segurtasun neurri gogorrak **iritzi** nien. Itxarongelara iritsi aurretik detektorearen arkupetik pasa behar izan genuen, patrikan genituen burdin gauza guztiak garraio-zinta **mugikorraren** gainean lagata. Arkupetik pasa orduko, paper usatuaren usainak jo gintuen sudurretan. Egia da horrelako lekuetan egunero sartuko dela paper berria, baina usaina beti zaharra da; izan ere, zahartzea baita gauza

guztien berezko **patua**. Bestalde, usain hura ez zen **arrotza** niretzat, edozein liburutegi edo bulegotan egon ohi denaren antzekoa baizik.

Kristalezko manpara handiak bereizten zituen itxarongela eta funtzionarioak lanean ari ziren tokia. **Xakeko** taula **bailitzan**, kategoria eta **eginkizunen** arabera zeuden banatuak enpleguak gelan zehar. Hierarki kontuekin batera, estetika ere harmoniatu zegoen zaindua. Lehenengo iladan, mostradoretik gertu, bederatzi enplegu. Hauek ziren, noski, graduaziorik txikienekoak, eta beren egitekoa publikoari atenditzea zen. Atzerago, simetrikoki eratuta, beste hiru mahai zeuden, gizon banak okupaturik. Hauek arlo banaren arduradun dira Jefatura barruan. Ondoren, bi zuzendariorde, ordenadoreek aurpegia estaltzen ziela, eta azken-azkenean, bera bakar-bakarrik, zuzendaria

Txanda heldu zenean, bosgarren leihatilako enpleguarekin tokatu zitzaidan. Aurreko ostegunean Teruelen Guardia Zibilak egindako multaren kopia erakusteaz batera, bidean euskaraz pentsatutako guztiak itzuli nizekion erdarara, orain zuentzat berriro euskaratzen ditudan hauek, hain zuzen:

—Zer nahi zenuke?

—Begira, isun hau ordaintzera nator, eta kopia erakutsi nion zabal-zabal eginda.

—Itxoin ezazu apur bat— esan eta atzeko mahaira joan zen. Berriro itzuli zenean —Teruelgo Jefaturara daukagu deitu beharra, ordainketa onar diezaguten— jarraitu zuen.

—Hartzekoa onartu? Hauxe gauza arraroa!" esan nuen **neure golkorako**.

Handik pixka batera, atzeko mahaiko hiru gizasemeetako bat zuzendariorde batengana joaten ikusi nuen, eta hau, azkenik, zuzendariarekin bildu zen. Katea balitz bezala, informazioak, atzera, nireganainoko bidea hierarkikoki egin zuen: zuzendariak zuzendariordeari, honek isun arloko arduradunari, arduradunak enpleguari eta enpleguak niri. Itzuli zenean esan zidan:

—Zuri isuna ipini zizun agenteak istripua izan du.

—Hori badakit —**ebaki** nion hitza, segitzen utzi gabe.

—Baina ez dio axola. Isuna ordain dezakezu eta kopia honen kopia bidaliko dugu Teruela.

BAZKOA BIGARRENA.- Segundo día de Pascua.

ISILEAN.- A escondidas de.

ZARATA.- Zalaparta. Ruido.

PARTE ONEKOA EZ IZAN.- Itxura edo seinale txarrekoa izan. Tener mala pinta.

ISTILU.- Iskanbila. Follón.

ISUN.- Multa.

OLDARTU.- Eraso egin, aurre egin.

AMORE EMAN.- Ceder.

KASKAGOGORKERIA.- Burugogorkeria, tema. Cabezonería.

TXOFERTZA EGIN.- Autoa gidatu. Conducir el coche.

AMORRU.- Amorrizioa. Rabia.

ERANTSI.- Gehitu.

GOSARI LEGEA EGIN.- Gosari arrunta egin.

ATALBURU.- Ate-gaina. Dintel.

ARDURA.- Kezka.

JOSI.- Bete.

poza

Patrikan dirua hartuta joan nintzen arren, galdetu nion enpleguari:

–VISArekin ordain dezaket, ala?

–Ez, hemen dena dirutan ordaindu behar da.

–Orduan dirua ateratzera noa

–Itzultzen zarenean ez duzu kolan jarri beharrik, zuzenean etorri niregana.

–Aizu, guardia zibil horrek istripu larria izan al du?

–Izugarría. Hil egin da. Motoan zeramatzan gauza asko azaldu ere ez dira egin, horien artean isun koadernoak.

–Sentitzen dut– esan eta kalera atera nintzen.

Poza nabaritzen zitzaidan alde guztietatik, nahiz eta aurpegia artifizialki tristetu. Burdinazko ate handiaren aurrean neuzkan zain andrea eta bi semeak. “Goazen, hemengoak eginda daude eta” esan nien. Eta serio amorratu, Benidormeko bideari heldu genion berriro. Neuk ere lagundu egin nien seriotasunean, nire asmo eta intentzioaren berri eman gabe.

Ostegun Santu eguna apirilaren batean zen, aurtan bezalaxe. Egun seinalatua eta gertakari markatuen eguna, errazegi ahazteko. Teruela iritsi aurreko rektan hasi zen dena. Tarte luzea ikusten nuen **bihurgunearen** aurretik, eta gure Peugeot 406 berriaren potentzia eta **kemenaz** baliaturik, aurreko kotxea pasa egin nuen.

Hori bai, aurrekoak ere azaleradoreari **sakatu** egin zion, nonbait, eta tarte luzea laburregia suertatu zen gero.

Hala ere, **ozta-ozta** bederen, arraia etengabea iristerako pasea nintzen eskuinera, nahiz eta guardia zibil petral hura ezetzean **tematu** zen. Motoarekin segitu, harrapatu eta eskua jaso zidan gera nendin:

–¿Se imagina usted por qué le he mandado parar, no?

–Pienso que sí, pero creo que no le asiste la razón– bota nion dotore-dotore. Nire hitzei erantzun gabe, berera jo zuen, ordea, zuzenean:

–Ha pisado usted la raya continua.

Ez zen aukera txarra Lazkao Txikiren txistea botatzeko. Arraia kamioaren erdi-erdian zergatik ipintzen zuten, alegia; baina beste bide batetik egin nuen neure buruaren defentsa. Alfer-alferrik, noski.

Niri isuna ipini, bidean abiarazi eta motoarekin buelta hartzearekin batera kotxe batek jo eta hankaz gora bota zuen. **Atze-ispilutik** ikusi nuen istripua, baina nik neure bideari jarraitu nion, beste gauza askoren artean, autoa autoaren gainean zetorrelako.

Heriotza guztiak ez dira alferrik izaten. Alacanteko “Jefatura Provincial de Tráfico”ko bosgarren leihatilako enplegatua nire zain egongo da oraindik, betiko.

Rufino Iraola

HABE 297

IRITZI.- Creer, opinar.

MUGIKOR.- Móvil.

PATU.- Halabeharra. Destino.

ARROTZ.- Ezezaguna.

XAKE.- Ajedrez.

BAILITZAN.- Balitz bezala.

EGINKIZUN.- Eginbeharra.

NEURE GOLKORAKO.- Neurekiko, neure baitan. Para mis adentros.

EBAKI.- Moztu.

BIHURGUNE.- Curva.

KEMEN.- Indarra.

SAKATU.- Zanpatu, zapaldu.

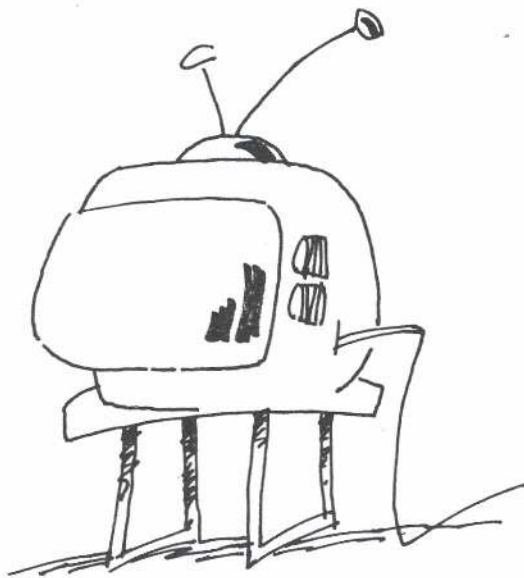
OZTA-OZTA.- Doi-doi, juxtu-juxtu.

TEMATU.- Setatu. Obstinarse.

ATZE-ISPILU.- Espejo retrovisor.

Telebistazalea al zara?

2 Hor dabilta batzuk Internetekin kontuz ibiltzeko esanez, **menpekotasuna** sortzen duela. Baina askoz gehiago dira telebistaren menpekoak. 1926an asmatu zuten traste hori, eta 2000. urtearen atarian telebista da oraindik ere etxe gehienetan jaun eta jabe. Telebistak agintzen du zein ordutan oheratu, zein ordutan afaldu, zein ordutan ikasi eta baita zein ordutan...

1. Zer egiten duzu jaiki bezain laster?
 - a) Komunera joan, telebista piztu eta gosaldtu.
 - b) Komunera joan eta gosaldtu.
 - c) Telebista piztu, eta gero komunera joan eta gosaldtu.
2. Eguerdian ikusten al duzu telebista?
 - a) Ez.
 - b) Bai. Telebista piztuta izaten duen jatetxe batera joaten naiz.
 - c) Bazkalondoan gustura egoten naiz **besaulkian** telebistari begira.
3. Azken orduko albisteak jakin nahi dituzunean, zer egiten duzu?
 - a) Irratia piztu.
 - b) Telebistako teletestuan irakurri.

4. Nolako telebista duzu etxean?
 - a) Baditu hamar bat urte gutxienez.
 - b) Stereoa, teletestuduna, 25 **hazbetekoa** eta 16:9 erakoa (pelikulak ondo ikusteko).
 - c) Merke-merke saltzen duten horietakoa.
5. Zenbat kate harrapatzen dituzu etxetik?
 - a) Mordoa. Canal Satelite Digitaleko/Via Digitaleko **kidea** naiz eta.
 - b) Hiru bakarrik. Lehen gehiago ikusten nituen, baina orain bi urte edo desagertu egin zitzaizkidan besteak; ez dakit zergatik.
 - c) Ohikoak, gehi Canal Plus.
6. Lagun batek esan dizu *Txapas* ikusi duela kalean.
 - a) **Sinadura** eskatu behar ziola esan diot.
 - b) Harritu egin da *Txapas* zein den **ez nekielako**.
 - c) *Goenkaleko Txapas* zela esan behar izan dit, bestela ez bainuen ulertzen.
7. Telesail asko **ematen** dituzten telebistetan. Zenbat dituzu gogoan?
 - a) 1
 - b) 3
 - c) 7
8. Egunean zenbat ordu ematen dituzu telebistaren aurrean?
 - a) Ordu eta erdi baino gutxiago.
 - b) Ordu eta erditik hiru ordutara.
 - c) Hiru ordutik gora.
9. Oporretan zoaz hamabost egunetarako. Apartamentuan edo kanpinean ez dago telebistarik.
 - a) **Hori bakea!**
 - b) Ohituko naiz nola edo hala.
 - c) Etxetik eramango dut telebista.
10. Ba al duzu telebistarik **logelan**?
 - a) Ez.
 - b) Bai. Baina ez nik nahi nuelako.
 - c) Bai. Negurako zoragarria da **maindire** artean sartuta ikustea.

Soluzioak: 46. orrialdean

MENPEKOTASUN.- Dependencia.
BESAULKI.- Butaca.

HAZBETE.- Pulgada.
KIDE.- Partaidea, sozioa.
SINADURA.- Firma, autógrafa.
EZ NEKIELAKO.- (Aditza: jakin). *Porque yo no sabía.*
EMAN.- Iragan, pasatu.
HORI BAKEA! - ¡Vaya paz!
LOGELA.- Lo+gela. *Dormitorio.* Era berean: ikasgela, jangela, egongela...
MAINDIRE.- Izara. *Sábana.*

ARIES

2 Erabaki garrantzitsuak hartu beharko dituzu datozen egunotan. Eskaini dizuten lan berriaren **erronkari** baietza eman edo orain artekoari cutsi. Etxebizitza handiago bat erosi edo jaio zinen kalean jarraitu. Eta **galtzerdi** zuriak mantendu edo behin betirako **zakarrontzira** bota.

TAURUS

Liburuak ez dira kili-kolo dauden mahaien oin-azpian jartzeko. Umetan izan zenuen **sasi-maistra** hark behin eta berriz zigortzen zintuen testu-liburuak eskuetan hartuta hormari begira, baina horrek ez du esan nahi betiko gorrotatu behar duzunik literatura. Hasi komikiak irakurtzen.

GEMINI

Egun osoa erlojuari begira egoteagatik ez pentsa denbora lehenago pasako denik. Gauzak bere garaian iristen dira eta, konturatu orduko, ispilura begiratu eta zimurak dituzula ikusiko duzu egun batean. Aprobetxa ezazu garaian garaikoa eta ez **egin jaramonik** segundoei.

CANCER

Bideoak irratiko **izarra** hil zuen. Hala zioen abestiak. Laster bideoak zure **irudimena** desagertaraziko du. Ez al zara konturatzen gauak eta egunak telebistaren aurrean pasatzen dituzula? Saia zaitez esna zauden bitartean amets egiten, horixe da fantasiaren mundua **berreskuratzeko** ariketarik onena.

LEO

Nahikoa sufrikario egingo zaizu gau osoa loak hartu ezinik egotea. Pilulak? Belarrak? Bai zera! Horrelakoetan onena egunean zehar lanen bat egin eta oheratu aurretik bainu epela hartzea da. Zer uste zenuen, bada, alferkeriak jota nekatu egingo zinela ala? Zaporea: limoia. Usaina: menda.

VIRGO

Perfekzioa bilatu nahi izatea ongi dago, baina zuk gehiegi eskatzen diezu ingurukoei. Bikote-laguna guztiz maiteminduta daukazu eta edozer egiteko gai izango litzateke zu pozik ikustearren. Hobe duzu jendea den bezala onartzen ikastea. Inor ez da perfektua.

LIBRA

Eskulanetan **trebea** zinela eta **altzariak** birziklatzen erakusten duten ikastaro batean izena eman zenuen. Laster etxekoak **zorabiatu** egingo dituzu pintura eta berniz-usainarekin. Gutxienez gero probetxurik aterako bazenie mahai eta aulki eraberrituei! Ez da batere errentagarria dena ganbaran uztea hautsak jaten.

SCORPIO

Animaliak atsegin dituzu eta eskubide osoa duzu bizilagunen bileran zeurea defendatzeko. Orain arte katuak, txakurrak, txoriak eta dortokak izan dituzu etxean eta ez da arazorik izan, baina ez zaitez haserretu tigrea ekartzeko asmoa duzula esatean **muturra** jartzen badizute.

SAGITARIUS

Beti izan duzu **berritsu** fama eta azken boladan mingain luze zabiltza. Edozein modutan, batzuetan zintzo jokatzeari izugarri eskertzen da. Lasai asko esan diezazkiokezu zure bikote-lagun izandakoari azken hilabeteotan gorde dituzun guztiak: gezurtia dela, **zekena**, hotza, burugogorra.

CAPRICORN

Osasuna zaintzea komeni zaizu. Nekea sentitzen duzu eta hori beste zerbaiten seinalea izan daiteke. Zoaz medikuarengana eta azterketa osoa egin. **Emaitzak edonolakoak** izanik ere, bizitzari **zukua** atera eta egin itzazu desio dituzun gauza horiek guztiak. *Carpe diem!*

AQUARIUS

Datozen asteetan **zuhur jokatu** beharko duzu. Gertaera nahasiak biziko dituzu eta ez zaizu erraza egingo korapiloak behar bezala askatzea. Halere, **lagun min** horri dena konta diezaiokezu. Berak lagunduko dizu trumoi eta tximistak **uxatzen** eta ekaitza **baretzen**.

PISCIS

Amak beti esan izan dizu lagunak galtzeko arriskua dagoela dirua tartean sartzen denean. Gogoan al daukazu duela bi urte lagun bati utzitako 100.000 ptak.? Behin zorraren kontua aipatu zenion eta **zin egin** zizun berehala bueltatuko zizula lagatakoa. Harrez geroztik ez duzu ez lagunik ez dirurik ikusi.

				*Izena	✓	Eromena	✓	Gozo- gabea	✓	Doarik	✓
				Ahoz-aho		Zapi- mota		Berilioa		Veneziako uhartea	
				B	O	L	O	B	O	L	O
				Merezi dena	✓						
				Pedro							
								Azido ezaguna	✓		
Onura- garri	✓	Seta	✓	Memoria mota	✓			Fruitu erdia	✓		Hedadura handiko erita- suna
Hegazti beltza		Lilura- tzearen ondorioa		Agian				Film- mota			
✓		✓		✓	Kexua	✓		✓		Iodoa	✓
					Dendako langilea					Landare- mota	
*Deitura	✓				✓			Joan den urtean	✓	✓	
Landa- laua								Uneren batean			
✓						Agor	✓	✓			
						Gai ez organikoa					
Dauka	✓		Aire- konpainia	✓		✓	Lotsa- gabe	✓			
Zerra- tokia			Brasilgo hiria				Kontso- nantea				
✓			✓				✓			Röntgen	✓
										Portugal	
... izan, gauza izan	✓			Azkena eta lehena	✓		Kontso- nantea	✓	3,1416...	✓	✓
Botila ixtekoa				Islandia			Alde!		Bat		
✓				✓		Siberia- ko ibaia	✓	✓	✓	Tona	✓
						Jatorri- atzizkia				Gabezia	
Musika- nota	✓		Oihal- jalea	✓		✓			Bokal erre- pikatua	✓	✓
Landarea sortu			Bokala						Aditz- bukaera		
✓			✓	Idazteko tresna	✓				✓		
				Bigarrena							
Kasik	✓		Biguin- duak (janariak)	✓	✓						

LOGIKA-JOKOA

JEROGLIFIKOA

XI FORMULA

		BOLIDOA			ESKUALDEA			SAILKAPENA		
		Blue Bird	Tximista	Ziztu Bizi	Goierrri	Sakana	Txorierrri	1.a	2.a	3.a
GIDARIA	Patxi	B	E	E		E				
	Txus	E								
	Zigor	E								
SAILKAPENA	1.a									
	2.a									
	3.a									
ESKUALDEA	Goierrri									
	Sakana									
	Txorierrri									

Soluzioak: 46. orrialdean

XI FORMULA

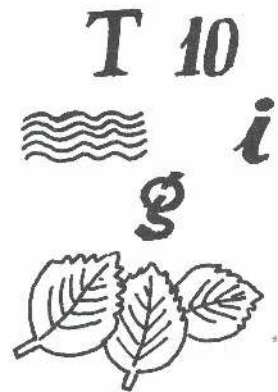
Duela gutxi, 1. Goiti-behera Txapelketa egin dugu gure herriko jaietan. Proba garrantzitsua, Munduko Sailkapenean puntuatzen baitzuen. Ondoko datuak zuzen erabiliz gero, dena jakingo duzu: lehen hiru gidarien izenak, zein bolido gidatzen zuen bakoitzak, zein eskualde ordezkatzeko zuen eta zein postutan sailkatu zen.

1. Patxi eta bere Blue Bird guztiz ezezagunak dira Sakana aldean.
2. Txorierrrikoa Blue Bird gidatzen zuena baino beranduago iritsi da helmugara.
3. Makinarik azkarrena: Tximista. Zorionak horren gidariari eta mekanikari guztiei!
4. Zigorrek ez zuen ezagutzen Txorierrrikoa, baina lasterketaren ondoren adiskideak direla esan dezakegu.
5. Goierrrikoak alde gutxi atera zion Txusi.

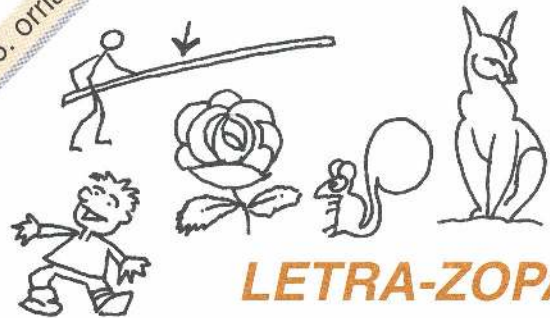
Argibideak

Eskeman agertzen den **B** (Bai) letra 1. saileko datu zuzenak gurutzatzen diren laukitxoan ezarria dago; orobat, **E** (Ez) letraren bidez 1. sailean ageri diren ezintasunak adierazten dira. Datuak arretaz irakurri ondoren, hutsuneak zeinu horiekin (**B**, **E**) bete beharko dituzu. Ondorio zuzenak lortu ahala, soluzio-taulara pasa ditzakezu, guztiak aurkitu arte.

GIDARIA	BOLIDOA	ESKUALDEA	SAILKAPENA

Lehoiak ere badira

LETRA-ZOPA

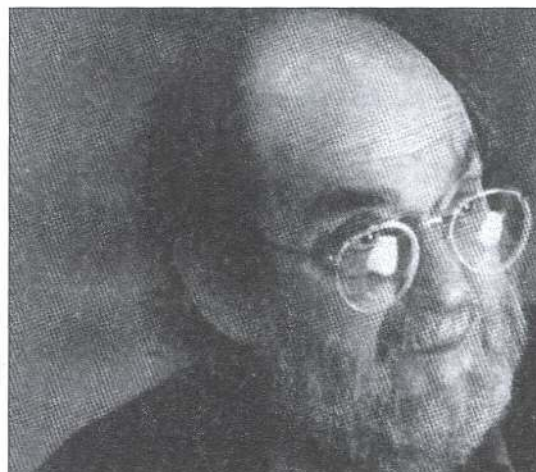
Aurki itzazu irudi hauei dagozkien hitzak. Ondo gogoan hartu norabide guztietan aurki daitezkeela.

B	A	T	R	I	K	U	L	I
Z	Z	E	G	O	U	B	R	O
T	X	A	K	I	T	R	E	P
O	H	E	L	B	O	N	T	A
M	O	L	O	G	A	L	O	S
A	U	I	A	D	U	J	E	T
T	S	T	A	S	O	R	R	A
A	A	E	I	N	O	I	D	S
K	I	B	E	L	A	R	D	I

EYES WIDE SHUT,

3 George Lucasen *La amenaza fantasmak* berak bezain publizitate handi, zabal, zorrotza izan duen filma da. Bi urte iraun zuen filmaketa arretatsuak. **Kondairazko** zeluloidea zen estrenatu aurretik. Urrezko zeluloidea da estrenatu eta gero. *Eyes Wide Shut*, Kubricken azken lana, azken artelan, azken **mirari** fotogramazkoa, askok maite ez dutena, anitzek ulertu ez dutena, milak **arbuia** dutena.

Film hori **burutu** bezain pronto, hil egin zen egilea. 2001. urtera arte espero zuela uste genuen denok, bera izan baitzen **data** hori zineman aipatzen lehena. 2001, *A Space Odyssey* izan zuen izenburu orain zientzia fikziozko zine filosofikoaren sinbolo eta ezaugarri den kontakizun hark. Kubrick. Cruise. Kidman. *Eyes Wide Shut*. Frantziako *Positif* aldizkariak honelaxe izendatu zuen filmaren inguruko kronika: *Arimen argitzala*.

Negu-gau bateko amesgaizto gazigoza

Eyes Wide Shut, bizitza, **herioa**, amodioa, sexua, beldurra bezain handia, agian handiagoa, den lan ikaragarria. Desioak eta sentsualitate beroak zeharkatzen dituzte bere irudiak. Sentsualitate bero, **heze**, desesperatu, perilosu (ez esanahi moralean, jakina) batek gainezkatzen du **mozorroen** gaua, gau amaiezina, marrazten duen zeluloide-puska eder eta dardaragarria.

Eyes Wide Shut, gure babes guztien txikizioaren berri, berri mingarria, ematen duen zeluloide estrainoa, beldur eta min ematen diguna. **Izua** eta gogoia, ikara eta nahiera, **batzen** dituen. Pelikularen protagonistek begiak ixten dituztela, arau guztiak, **debeku** denak, konbentzioak oro deseustatzen dira. Itxi itzazu begiak eta mamuak, **mamuak oro**, barren-barrenetako mamu horiek, zure fantasma denak, aske ibiliko dira Londoneko kaleetan zinematik eraikitako New York faltsu bateko **karriketan** barna.

Stanley Kubrick, Tom Cruise eta Nicole Kidman

IKUR.- *Marca*.
KONDAIRA.- *Alegia. Leyenda*.
MIRARI.- *Milagro, maravilla*.
ARBUIATU.- *Muzin egin. Rechazar*.
BURUTU.- *Gauzatu. Llevar a cabo*.
DATA.- *Fecha*.

HERIO.- *La Muerte*.
HEZE.- *Ezkoa. Húmedo/a*.
MOZORRO.- *Máscara*.

IZU.- *Ikara, beldurra*.
BATU.- *Bildu, bat egin*.
DEBEKU.- *Galarazpena, eragozpena. Prohibición*.
MAMUAK ORO.- *Mamu guztiak. Todos los fantasmas*.
KARRIKA.- *Kalea*.

mende-bukaera honetako film ikurra

Eyes Wide Shut, neguko gau bateko **amesgaizto gazigozoa**. Aurpegiarik gabeko mozorratuek inguratuko dute baimenik gabe beren gordelekuan sartu den sudurluze dotorea. "Ez zara gutako bat" esaten diote mutu diren maskara horiek. "Ez zara gutako bat" diote asko eta askori Mozarten *La flauta mágica* opera masonikoa gogora ekarri dien eszena **egundokoa**, parekorik ez duenean. Barka, parekorik badu. Non? Zein? Hammer **ekoiztetxe** britaniarraren beldurrezko film haictan edota Kubrickek berak filmaturiko *The Shining* hartan.

Nicole, emakumearen defentsan Cruisek ez du ulertzen, ez du nahi.

Eyes Wide Shut. **Bukatzeaz** den mende honen azken dardarizo, duda, **irrika** guztiak, hobekien, zorrotzen, **islatzen** dituen. Kamera **mugikorra** ederki darabil maisuak, **argiztapen** berezi batek blai egiten ditu kaleak eta **ardurak**. Ikaragarria da eszenek duten sakontasuna. Sakontasun fisikoaz, zine-sakontasunaz ari gara. Eta gero, koloreak, margoak. Beltza eta gorria nagusi. Gauaren beltza, iluntasunaren beltza, misterioaren beltza. Odolaren gorria, arriskuaren gorria.

Askok ez dute Kubricken azken artelana ulertu

Eyes Wide Shut. Min ematen diote elkarri protagonistek. Zinemaren Historiak betikotz gogoratuko duen eszenan, Nicole Kidmanen eta Tom Cruiseren artean gertatzen den kasik lehendabizikoan, bi gizakume ari dira elkarri norberaren segurantz guztiak **urratzen**. Nicolek emakumezkoaren defentsan

eta erretratu barnekoa egiten ditu. Eta Cruisek ezin du ulertu. Eta Cruisek ez du nahi **endelegatu**.

Eyes Wide Shut, Arthur Schnitzlerrek idatzirik *Traumnovelle*, *Relato soñado* kontakizunean oinarrituriko filma. *Traumnovelle* horrek ere, joan zen mendeko azken biragunearen berri ematen zuen, aldaketa gogorrek eta **jasanezinak** izango zituen Europan. Horregatik hartu zuen Kubrickek berarentzat. Horregatik **itxuraldatu** zituen itxuraldatu beharreko hainbat eta hainbat kontu.

Traumnovelle liburuan zen pelikula atera du plazara.

Inoiz irakurtzen baduzue, inoiz pelikula ikusten baduzue, literaturatik zinema egitea **zertan datzan** ulertuko duzue. Zeharo, arras, oso ezberdinak dira nobelatxoa eta filma, baina bata bestearen barruan dago. Agian Michelangelo Buonarrotik esan zuen **legez**, erran zezakeen Kubrickek: "Nik marmol zatian dagoen estatua desestaltzen dut".

Stanleyek liburuan zen pelikula plazara atera zuen denon **harridurarako**.

Maisuak ederki darabil kamera mugikorra

Eyes Wide Shut. Begiak dituenak itxi ditzala eta ikusiko du. **Adimena** duenak uler dezala filmean dagoen aberastun bikaina, harrigarria. Kontura dadila Europako jakituria osoa eta **oinaze** guztiak hor daudela. Eta Zinemaren ospea. Kubrickek ase arte edan du espresionismotik, Buñuel, Antonioni, Bergman, Resnais-en filmetatik. Ez barne-inspirazioa, **baitako etorria**, ez zuclako, azkena izango den lancan lagun handien presentzia beharrezkoa delako baizik. Beharrezkoa baino, desiragarria.

Eyes Wide Shut, begiak dituenak itxi ditzala eta jakingo du bizitza, herioa, misterioa, sexua, amodioa eta bere fantasmak zer diren, non diren.

Begoña del Teso

AMESGAIZTO.- Lokamutsa. *Pesadilla*.
GAZIGOZO.- Agridulce.
EGUNDOKO.- Berebizikoa.
Fenomenal.
EKOIZTETXE.- Casa productora.
BUKATZEAR.- Bukatzeko zorian. *A punto de terminar*.
IRRIKA.- Desio bizia. *Ansia*.
ISLATU.- Errainutu. *Reflejar*.
MUGIKOR.- Móvil.

ARGIZTAPEN.- Iluminación.
ARDURA.- Kezka. *Preocupación*.
URRATU.- Rasgar.
ENDELEGATU.- Entender.
JASANEZIN.- Eramanezina, pairaezina.
Insoporable.
ITXURALDATU.- Transformar.
ZERTAN DATZA.- (Aditza: etzan). *En qué consiste*.
LEGEZ.- Bezala. *Como*.

HARRIDURA.- Extrañeza.
ADIMEN.- Adi(tu)+men. *Inteligencia*.
OINAZE.- Mina, nahigabec. *Dolor*.
BAITAKO ETORRI.- Barne-etorria.
Inspiración interna.

PERUTXO HIRITAR ARRUNTA ETA BERE ALABA MARIATXO

2

UR-ERTZ.- Orilla del agua.
ATSO.- Emakume zaharra (Hitz honek zenbaitetan irain-kutsua hartzen du).
KAIO.- Gaviota.
GARAGARDO.- Cerveza.
MUTURREZ AURRERA ERORI.- Caer de bruces.

PERUTXO

HIRITAR ARRUNTA

GUTXIENeko ZERBITZUAK

HABE 297

SINISTU.- Creer.

GUTXIENeko ZERBITZUAK.- Servicios mínimos.

BAXOERDI.- Chiquito de vino.

EROSIKO LIDAKE.- Me compraría.
HELDU GABEA.- Sin madurar.
ZAILTASUN.- Dificultad.

AITORTZA

AITORTZA.- Confesión.
INOZO HUTS.- Inuxente hutsa.
SINISGOGOR.- Incrédulo/a.
PENTSAMENDU BAKAR ALUA! - ¡El puto pensamiento único!
ASMAKIZUN.- Invento.
SORTA.- Ramillete, ramo.
IPURTERRE.- Jenio txarrekoa. Cascarrabias.
BABO.- Ergela. Tonto, necio.

TESTA

1. a) 2 b) 1 c) 3
2. a) 1 b) 3 c) 2
3. a) 1 b) 3
4. a) 1 b) 3 c) 1
5. a) 3 b) 1 c) 2
6. a) 3 b) 1 c) 2
7. a) 1 b) 2 c) 3
8. a) 1 b) 2 c) 3
9. a) 1 b) 2 c) 3
10. a) 1 b) 2 c) 3

22 PUNTUTIK GORA

Bizitza telebistaren **bitartez** ikusten duzu zuk. Beste batzuek egunkarien bitartez ikusten dute, eta ez dira zu baino **bizkorragoak**. Baduzu, bestalde, meritua: hainbeste ordu telebistaren aurrean eman eta **ez aspertzea ere!** Zuretzako **lanbide** egokia kutxa automatikotako **zaindaria**. Bideo-

-kameratik ikusiko zenituzke **bezeroak**. Bezeroen **janzkera**, **ibilkera** eta abar aztertzen gustura emango zenituzke orduak.

18 PUNTUTIK 22RA

Lagunei eta **lankideei** ez diezu esango seguruena zenbat ordu egiten dituzun telebistaren aurrean. Askotan lotsa sentitzen duzu, ezta? Bada, **uxatu kezka** horiek. Gaur egunean intelektualek ere telebistari buruz hitz egiten dute. Ez al zara konturatu jendeak zenbat hitz egiten duen **Goenkaleri** buruz?

18 PUNTUTIK BEHERA

Harro zaude gutxi ikusten duzulako. Baina zenbat ordu galtzen dituzu alferrik asteburuetan egunkariak eta egunkariekin datozen astekariak irakurtzen? Papera ez da ona papera izateagatik, paperetan ere **zaborra** ugari baitago.

JEROGLIFIKOA

T-X-ur-i g-orriak
Txuri-gorriak

LOGIKA-JOKOA

GIDARIA	BOLIDOA	ESKUALDEA	SAILKAPENA
Patxi	Blue Bird	Goierri	2.a
Txus	Ziztu Bizi	Txorierri	3.a
Zigor	Tximista	Sakana	1.a

HITZ GEZIDUNAK

						H		Z		G		D	
						B	O	L	O	B	O	L	O
							M	E	R	E	Z	I	A
						K	E	P	A		A	D	N
	M		T			R	O	M		K	O		
B	E	L	E	A		K	E	X	A			I	
	S	I	M	P	S	O	N			I	A	Z	
Z	E	L	A	I	A		A	N	T	Z	U		
	D	U		K	L	M		O	Z	A	R		
Z	E	R	R	A	T	E	G	I	A			R	
	G	A	I		Z	A		Z		P	I		
T	A	P	O	I	A		O	B	I			T	
	R	E		S	I	T	S	A		E	E		
E	R	N	E		L	A	P	I	T	Z	A		
	I	A		B	E	R	A	T	U	A	K		

EZETZ ASMATU

1.B/2.A/3.C/4.A/5.B/
6.A/7.A/8. Arrantza
gure astoak, erantzuna
auzokoak - Ez da
arrosarik arantza
gaberik - Lehorreko
arrantzaleak, arrain
gutxi saskian /
9.A/10.B/11.C/12.B/
13.C/14.A/15.A/16.C/
17.B/18.C/19.B/
20. Azkenekoan.
Trenak geltokitik atera
ondoren azeleratzen
duenez, azkeneko
tokian esertzen denak
pasatuko du azkarren
tunela.

LETRA-ZOPA

B	A	T	R	I	K	U	L	I
Z	Z	E	G	O	U	B	R	O
T	X	A	K	I	T	R	E	P
O	H	E	L	B	O	N	T	A
M	O	L	O	G	A	L	O	S
A	U	I	A	D	U	J	E	T
T	S	T	A	S	O	R	R	A
A	A	E	I	N	O	I	D	S
K	I	B	E	L	A	R	D	I

Isats, betile, katagorri, zalgurdi,
katamotz, ohe, mutil, tontor, pertika,
belardi, triku, arrosa.

BITARTEZ.-Bidez. Por medio de.
BIZKOR.- Bizia. Agil, espabilado/a.
EMAN.- Iragan. Pasar.
EZ ASPERTZEA ERE! - ¡Mira que no aburrirse!
LANBIDE.- Ofizioa, ogibidea. Profesión.
ZAINDARI.- Vigilante.
BEZERO.- Cliente.
JANZKERA.- Forma de vestir.
IBILKERA.- Forma de andar.
LANKIDE.- Laneko laguna. Compañero/a de trabajo.

UXATU.- Aienatu. Ahuyentar.
KEZKA.- Ardura. Preocupación.
HARRO EGON.- Estar ufano, orgulloso.
ZABOR.- Zarama. Basura.

2 Karmele Zubillaga bere senarraren *manager-a* da, Abraham Olanorena. Elkarriketa eskatu eta senarrari egin nahi ote genion galdetu zigun, eta guk ezetz, eta Karmelek ere ezetz, ez zuela nahi, ez zuela nahi. Guk, **aldiz**, Xokoan **sailaren funtsa** azaldu, eta orduan esan zigun nahi zuela bai, nahi zuela.

Karmelek argazkirako semearen gela aukeratu zuen: "Bera da gure **altxorrik** handiena, honen gela da gure txokoa". Tolosan bizi dira **egun**. Gelan, eta etxe guztian, A. Olanoren **domina** eta **garaikur** asko dituzte. Adibidez, goiko apaleko lehoia, Jan Ullrich-ek Tour-a irabazi eta Xabierrentzat emana: "Denak dira opariak, Vuelta-Asturiasko **hartza**, Vuelta-Españiko muñekoa, Tour-ean egon ziren lehen postuan taldeka, eta lehoi txikiak... Ullrich-ek bazekien **haurdun nengocela**, eta Abrahami lehoia oparitu zion" esan zigun. Beste panpiña batzuk zaletuek oparitu dizkiote: Belgika, Suiza eta Alemaniako neskek... Baina Xabiertxok **aukeran** nahiago ditu motorrak: "ez dakit nondik datorkion, baina kalean motorrak eta ikusten dituenen zoratzen jartzen da: broom-brooom eginez. Bizikletarekin berdin".

Xabierren izebek oparitu zioten elefantea, eta zaldi **kulunkaria**, eskuz pintatua. Karmelek berak ere badu susmo bat, Abrahamen eta ONCEko Manolo Sainz-en artean txirrindua oparituko diotela, Gabonetan: "Lehengoan telefonoz entrenatzen hasteko esan zidan Sainz-ek, ez dakit ze bizikleta... Ez didate ezer zehatz esaten, baina..." **zioen** pozik. **Opariak opari**, Karmelek txirrindua hartu nahi du berriro. Agian ez Espaniako Pistako Txapelketa berriz irabazteko, baina etxean entrenatu nahi du **rodilloan**, eta zikloturistekin hasi: "Edade onean nago, 29 urte; Abraham ari zait, hasteko eta hasteko, gorpuzkera aproposa dudala, femur luzeak eta. Umea datorren urtean ikastolan hasiko da. Ea orduan

K
a
r
m
e
l
e

ARGAZKIA: X. ELGEZABAL

ZUBILLAGA

egunero ordu-pare bat edo hasten naizen..." Xabierrek, berriz, ze **lanbide** izango duen **ikusteke dago**: "Langilea izan dadila. Horrela, batean edo bestean, egingo du aurrera".

Txirrindularitzarekin segituz, Vicente Oñín leitzarrak egin zien Karmelek azpian duen kutxa, Olano-Zubillaga **abizenen armarriekin apaindua**. Umearen jostailuak gordetzen dituzte kutxan. Jan eta lo oso ondo egiten omen die; aitaren antza du, **nonbait**! Ez dakite haur gehiago noiz izango dituzten: "**haurdunaldi** ona izan nuen, **erditze** gogorra ordea.

Gustatuko litzaidake bizpahiru ume izatea, baina oraindik ez dugu horretan pentsatu seriooki. Hori bai, Abraham erretiratzenean, ume bat adoptatu nahi dugu. Bestela, zertarako nahi duzu dirua? Ez duzu ume horien arazoa konponduko, baina **arindu** ume horien "sufrimendua". Gainera, Abrahamen ama adoptatua da, Villabonako Fraisorotik ekarria...

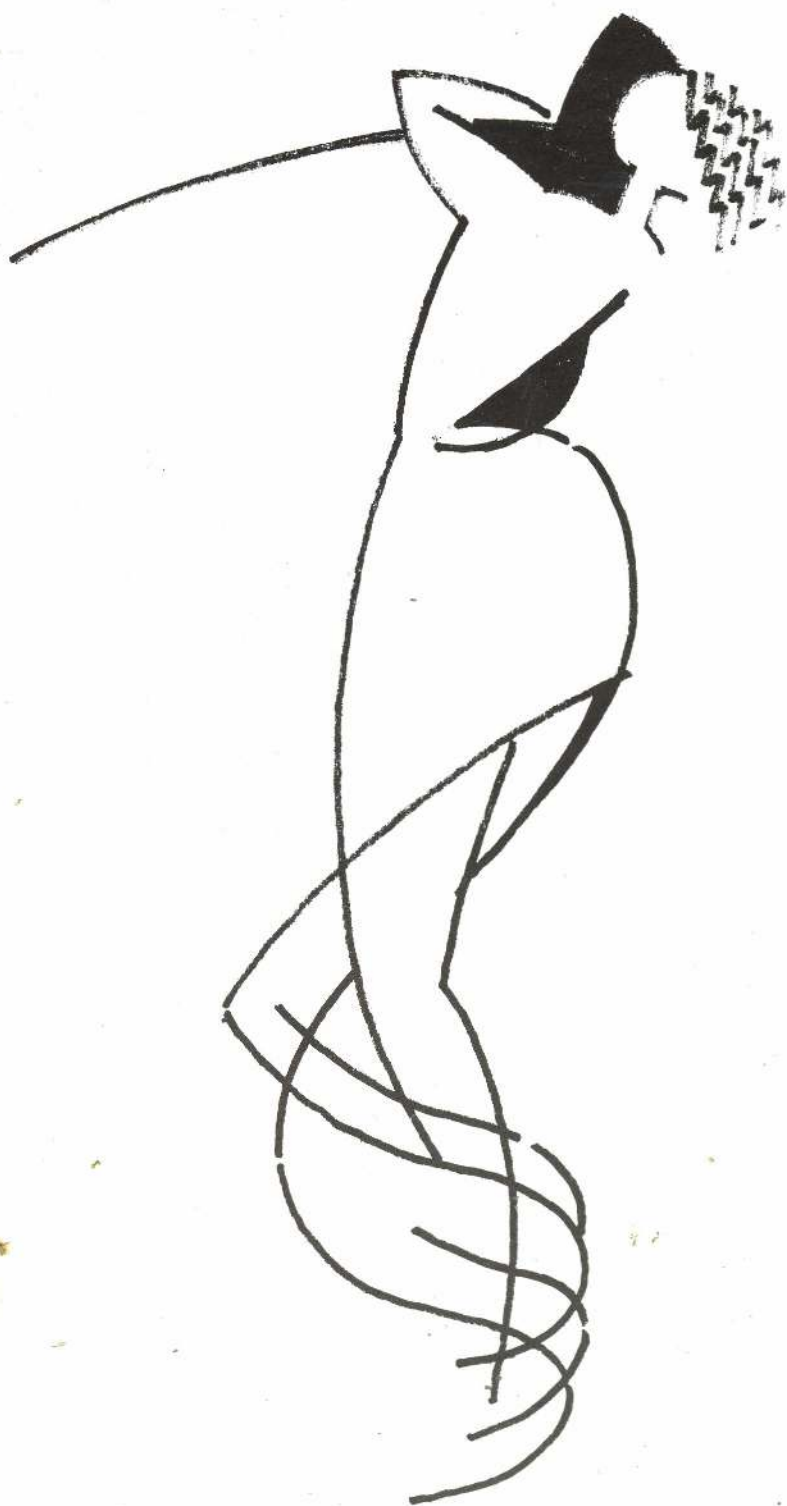
Baina horiek urrutiko hotsak dira. Gertuago bazuten beste asmo bat, oporretara joatea. Horixe egin zuten gurekin hitz egin eta hurrengo egunean.

HABE 297

ALDIZ.- Ostera, berriz. *En cambio*.
SAIL.- Atala. *Sección*.
FUNTS.- Base.
ALTJOR.- Gordailua. *Tesoro*.
EGUN.- Gaur egun. *Hoy día*.
DOMINA.- Medalla.
GARAİKUR.- Trofeo.
HARTZ.- Oso.
HAURDUN EGON.- *Estar embarazada*.

AUKERAN.- *De elegir*.
KULUNKARI.- *Mecedor/a*.
ZIOEN.- Esaten zuen. *Decía*.
OPARIAK OPARI.- Opariak aparte.
LANBIDE.- Ogibidea, ofizioa. *Profesión*.
IKUSTEKE DAGO.- *Está por ver*.
ABIZEN.- Deitura. *Apellido*.
ARMARRI.- *Escudo de armas*.
APAINDU.- *Adornar*.

NONBAIT.- Itxura denez. *Al parecer*.
HAURDUNALDI.- Haurdun+aldi. *Tiempo de embarazo*.
ERDITU.- Parir.
ARINDU.- Aligerar, aliviar.

HADE

Helduen Alfabetatze eta Berreuskalduntzerako Erakundea

Erakunde Autonomiaduna

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO